

Masteroppgave

NTNU
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Christine Svenkerud

«A man one could do business with»

Storbritannias endrede politikk overfor
Sovjetunionen 1983-1985

Masteroppgave i Historie - Femårig lektorutdanning

Trondheim, juni 2015

Christine Svenkerud

«A man one could do business with»

Storbritannias endrede politikk overfor Sovjetunionen 1983-1985

Masteroppgave i historie – Lektorutdanning

Institutt for historiske studier

NTNU

Trondheim, våren 2015

Sitat på forsiden: Memorandum av Thatcher, gitt til det Hvite Hus 22. desember 1984. PREM 19/1394

Bilde på omslaget hentet fra <http://www.theguardian.com/uk-news/2014/jan/03/thatcher-courting-gorbachev-top-secret-file>. Fotograf: PA.

Forord

Da var tiden kommet for å koble fra dataen, og logge på livet. Det er fem år siden jeg begynte på lektorutdanningen ved NTNU, og det er flere som fortjener en takk for at denne tiden har vært fantastisk.

En stor takk må rettes til min veileder Tore Tingvold Petersen, for uvurderlig hjelp og støtte. Verdien av en veileder som er tilgjengelig døgnet rundt kan ikke underdrives. Rørosseminaret og dets deltagere har også bidratt til at jeg kan levere denne oppgaven.

I tillegg vil jeg takke alle på lesesal 6393, som har bidratt til at jeg har gledet meg til å gå på skolen hver dag, selv om masteroppgaven har virket umulig. Det blir utrolig trist at vi nå skal gå hvert til vårt. En spesiell takk må rettes til Julie Skjønberg, som gjennom hele studieløpet har bidratt til gode dager, både på og utenfor skolen.

Alle mine venner fortjener også en takk for å ha holdt ut snakket om Margaret Thatcher, og minnet meg på at det finnes andre ting i livet enn denne oppgaven. Særlig vil jeg takke Camilla Sanden for god støtte og korrekturlesing av oppgaven. Det blir utrolig trist at vi ikke lenger skal være i samme by.

Største takken vil jeg rette til min mamma, Aslaug Svenkerud, for kontinuerlig støtte og hjelp gjennom hele studietiden. Jeg hadde ikke klart dette uten deg. Sist, men ikke minst, vil jeg takke min kjære Tore. Din tålmodighet er enestående. Etter fem lange år i Trondheim kommer jeg nå endelig hjem til deg. Takk for at du har ventet på meg, jeg er veldig heldig.

Alle feil er mine egne.

Trondheim

Våren, 2015

Innhold

1.0 Innledning	1
1.1 Historiografi	3
1.2 Oppgavens bidrag til forskningen	8
1.3 Metode, kilder og begrensinger	10
1.4 Oppgavens relevans i skolen	11
2.0 Historisk bakteppe	13
2.1 The rise and fall of Dètente	13
2.2 Storbritannia sitt forhold til Sovjetunionen	15
2.3 Storbritannia sitt forhold til USA og sine allierte	16
3.0 En utenrikspolitisk endring	19
3.1 Hvor stor mulighet hadde utenriksministeren til å påvirke jernkvinnen?	20
3.2 Forsvarsministerens mulighet for innflytelse på den nye utenrikspolitikken	22
3.3 Akademikernes innflytelse på jernkvinnen, og Sovjetunionens «trusler»	24
3.4 Innenrikspolitikk som påskudd for å endre utenrikspolitikk	28
3.5 Flere grunner til å endre utenrikspolitikk	29
4.0 “Men to do business with”	33
4.1 The sour relationship	34
4.2 Jernkvinnen reiser bak jernteppet	37
4.3 Gorbatsjov som løsning på «alt»	40
5.0 Den nye politikken har lyktes	47
5.1 Møtet mellom Thatcher og Gorbatsjov	48
5.2 Muligheten til å påvirke amerikansk politikk	52
5.3 En uunngåelig suksess	53
6.0 Historisk etterspill og konklusjon	57
7.0 Litteraturliste	61

1.0 Innledning

I somethimes think this [Thatchers relationship with Gorbachev] may be seen by historians as her greatest achievement in foreign affairs.¹

Den 16. desember 1984 tok statsminister Margaret Thatcher² den sovjetiske ministeren Mikhail Gorbatsjov³ i hånda, og fortalte til verden at dette var en mann hun kunne forholde seg til. Thatcher hadde gjennom sin politiske karriere blitt kjent for sin harde anti-kommunistiske retorikk, og sitt negative syn på sosialisme. I 1985 hadde hun blitt en av de sterkeste forsvarerne for den nye sovjetiske lederen. Thatchers endrede politikk overfor Sovjetunionen var starten på det som i ettertid har gjort henne kjent for sitt arbeid med å senke spenningsnivået i den kalde krigen.

Et møte mellom Margaret Thatcher og Mikhail Gorbatsjov var ikke gitt i begynnelsen av hennes andre regjeringsperiode.⁴ Både Thatchers aversjon mot Sovjetunionen og den stadig stigende spenningen mellom øst og vest, gjorde at muligheten for å øke kontakten med Moskva var liten. Høsten 1983 var ikke det politiske klimaet mellom øst og vest bedre enn det hadde vært i årene før, og minimal diplomatisk kontakt var kjennetegnet på det anglo-sovjetiske forholdet. Kun få måneder før hadde også Thatchers nære allierte, den amerikanske presidenten Ronald Reagan, kalt Sovjetunionen for «The Evil Empire».⁵ Likevel tok Thatcher Gorbatsjov i hånden kun ett år senere. USA forandret også sin retorikk i denne perioden, og Reagan var snar med å invitere Gorbatsjov til USA, etter Gorbatsjovs besøk i Storbritannia.

Endringen i britisk politikk overfor Sovjetunionen var merkbart fra høsten 1983 til begynnelsen av 1985, og derfor gjør flere spørsmål seg gjeldene. Det første er hvorfor den anti-kommunistiske Margaret Thatcher valgte å endre sin politikk overfor Sovjetunionen i 1983. Også kjent under navnet «jernkvinnen» var Thatcher oppfattet som en kompromissløs leder, og hennes politiske overbevisninger og verdenssyn ble omgjort til politiske mål. Da blir det viktig

---

¹ Geoffrey Howe, *Conflicts of Loyalty* (Storbritannia: Pan books, 1995.), 317.

² Margaret Thatcher var britisk statsminister fra 1979 til 1990. Hun var Storbritannias første kvinnelige statsminister.

³ Mikhail Gorbatsjov (f. 1931) var medlem av Politbyrået, den utøvende makt i Sovjetunionen, og i 1979 fikk han ansvar for landets økonomi. Han var Sovjetunionens leder fra 1985 til 1991.

⁴ Margaret Thatcher satt som statsminister i tre perioder: 1979-1983, 1983-1987 og 1987-1990.

⁵ 8. Mars 1983 ble den berømte «evil empire» talen til Ronald Reagan holdt; Aldous, Richard. Reagan & Thatcher: *The Difficult Relationship* (London: Hutchinson Arrow Books, 2012), 128.

å finne ut hvem som eventuelt hadde mulighet til å påvirke jernkvinnens sovjetpolitikk. Videre blir det interessant å se hvordan hun selv tok del i denne politikken, og hva som var hennes eventuelle motiv for å bli en aktiv aktør i de diplomatiske forbindelsene mellom Storbritannia og Sovjetunionen. Det blir også viktig å analysere hvilket behov møtet med Gorbatsjov fylte i den nye politikken. Min tese er at:

Thatcher godtok å endre britisk utenrikspolitikk overfor Sovjetunionen i 1983, etter påvirkning fra utenriksminister Geoffrey Howe og forsvarsminister Michael Heseltine. Etter den politiske endringen hadde blitt vedtatt, ble Thatcher gradvis en mer aktiv aktør i britisk sovjetpolitikk, da hun etter hvert innså hvilke innenrikspolitiske og utenrikspolitiske fordeler dette kunne gi henne. Hennes møte med Gorbatsjov var avgjørende for å oppnå både innenrikspolitiske og utenrikspolitiske fordeler.

Oppgaven har som mål å teste denne tesen. Dette vil være et empirisk studie av den britiske utenrikspolitikken som omhandler diplomatiske forbindelser til Sovjetunionen i perioden 1983 til 1985. Andre deler av anglo-sovjetiske relasjoner vil derfor kun bli tatt med der det kan belyse eller problematisere oppgaven. I gjennomføringen av analysen blir tema fremstilt kronologisk ettersom dette er den beste måten å finne årsaksforklaringer på. Oppgaven får en naturlig begynnelse med Thatcher sitt gjenvalg i juni 1983. Kapittel tre diskuterer hvorfor en endring i britisk politikk overfor Sovjetunionen ble utarbeidet og vedtatt. Her er det viktig å analysere hvordan Thatcher ble påvirket til å endre sin politikk i 1983. Kapittel fire analyserer hvordan Thatcher gradvis endret sin deltagelse i den nye politikken, da hun innså at en endring kunne gi henne både innenrikspolitiske og utenrikspolitiske fordeler. Kapittel fem drøfter hvilket behov møtet med Gorbatsjov fylte i den nye britiske politikken overfor Sovjetunionen. Thatcher hadde allerede før møtet med Gorbatsjov gjort en helomvending i sin politikk og retorikk. Oppgaven får derfor et naturlig slutt punkt i begynnelsen av 1985, da Thatchers offentlige støtte til Mikhail Gorbatsjov var et faktum.

Gjennom oppgaven brukes begrepene *innenrikspolitiske fordeler* og *utenrikspolitiske fordeler*. Innenrikspolitiske fordeler var muligheten Thatcher fikk til å fremstå som en handlekraftig politiker. Gjennom en endret sovjetpolitikk som bidro til å redusere mistilliten mellom øst og vest, økte hennes popularitet hjemme i Storbritannia. Utenrikspolitiske fordeler refererer til muligheten Thatcher fikk til å påvirke USAs politikk overfor Sovjetunionen.

1.1 Historiografi

Det har blitt skrevet mye om Margaret Thatchers politikk, men mesteparten er, uten tvil, viet til Thatchers innenrikspolitikk. Dette gjør at forskningslitteraturen på britisk utenrikspolitikk overfor Sovjetunionen i perioden 1983-1985 er snevrere enn man skulle ønske. Det dreier seg i hovedsak om korte avsnitt i større verk. Først vil det bli presentert forskning på britisk utenrikspolitikk under Margaret Thatcher generelt. Dette er for å se hvordan tidligere forskning har plassert Thatcher som utenrikspolitisk aktør, for å danne et inntrykk av hvor stor plass utenrikspolitikken generelt, og overfor Sovjetunionen spesielt, hadde i hennes politiske virke. Deretter skal jeg se på forskningslitteraturen som omhandler endringen i den britiske utenrikspolitikken overfor Sovjetunionen i 1983. I tillegg vil forholdet til USA og Thatchers påvirkningskraft på Reagan bli diskutert. Selv om oppgaven dreier seg om tiden fra Thatcher blir gjenvalgt i 1983 frem til midten av hennes andre regjeringsperiode i 1985, må også forskningslitteraturen som søker å forklare Thatcher som utenrikspolitisk aktør før 1983 bli tatt med. Dette bidrar til forståelse av hennes karakter, og Storbritannia sin internasjonale posisjon i perioden.

Det er flere som søker å forklare Thatchers utenrikspolitikk. En retning vil hevde at hun ikke var deltagende i utenrikspolitikken, mens andre modererer dette synet noe og hevder hun hadde en klar strategi. Noen hevder også at hun ønsket hun å bruke utenrikspolitikken til å gjenopprette Storbritannia som internasjonal stormakt. Den retningen innenfor skolen som flest historikere stiller seg bak, er den som forklarer at Thatcher hadde lite eller ingen interesse for utenrikspolitikk. Dette var fordi forholdene hjemme i Storbritannia var mer akutt, særlig var inflasjon og stadig streik blant fagforeningene et voksende problem. Thatcher selv var mer opptatt av en storstilt omlegging av britisk økonomi på hjemmebane, i tillegg til at hun skulle «roll back the frontiers of the state». En som stiller seg bak denne retningen er Paul Sharp, som forteller at:

Indeed, the prevailing sense during the 1979 election campaign was that whatever was wrong with Britain, foreign policy had nothing much to do with it, either as a cause or as a solution, because British foreign policy did not matter much any more.⁶

I løpet av Thatchers første år i regjering var ikke utenrikspolitikk et interesseområde. Dette stiller John Campell seg bak, og forklarer at Thatcher mente økonomisk gjenreising av

---

⁶ Paul Sharp, «British Foreign Policy under Thatcher» i Thomas G. Otte (red) *The makers of British Foreign Policy. From Pitt to Thatcher* (United Kingdom: Palgrave MacMillan, 2002), 262.

Storbritannia var det viktigste på den britiske agendaen. Det var dette Thatcher ønsket å fokusere på, og hun ønsket ikke å la seg distrahere av utenrikspolitikk.⁷ Denne retningen hevder dermed at Thatcher ikke var en utenrikspolitisk aktør, og hun hadde ingen interesse av å legge en strategi for utenrikspolitikken.

Peter Byrd utdyper dette synet noe med sin forklaring om at Thatcher hadde en strategi for utenrikspolitikken, men at utenrikspolitikken var en forlengelse av innenrikspolitikken. Byrd hevder at Thatcher skulle skape en sammenhengende politikk basert på «the right approach at home», kombinert med en «resolute approach abroad».⁸ Likevel var det ikke Thatcher selv som skulle ta seg av utenrikspolitikken, det kunne de forskjellige ministerne og det konservative partiet gjøre. Thatcher var dermed en passiv utenrikspolitiker, men hun hadde i det minste en strategi. For meg kommer det tydelig frem gjennom forskningen hvordan innenrikspolitikken og utenrikspolitikken hang tett sammen, slik Byrd hevder.

Likevel er det flere som hevder at utenrikspolitikk var viktig for Thatcher, selv om innenrikspolitikk var viktigere. Særlig var det viktig å bruke utenrikspolitikken for å gjenopprette Storbritannias internasjonale ære.⁹ Dette stiller også jeg meg bak, ettersom ønsket om å gjenopprette Storbritannia som stormakt var en viktig grunn til at Thatcher ønsket å endre utenrikspolitikken. I sine memoarer beskriver hun imidlertid ingen klar strategi for hvordan hun skal gå frem, kun at Sovjetunionen var en stor trussel, og at hun skjønnte at noe måtte gjøres.¹⁰

Peter Byrd hevder at Thatcher ikke hadde særlig til overs for utenriksdepartementet, som hun anså som «the enemy within».¹¹ Dette synet hos Byrd får støtte hos Michael Clarke. Thatcher hadde lite til overs for Foreign and Commonwealth Office (heretter kalt FCO eller utenriksdepartementet). Både Byrd og Clarke er derfor enig om at FCO hadde lite påvirkningskraft på Thatchers politikk, noe jeg sier meg enig i. Samtidig må det presiseres at selv om Howe var en del av FCO, må han behandles annerledes enn de andre som arbeidet der,

---

⁷ John Campbell, *The Iron Lady: From Grocer's daughter to Prime Minister* (New York: Penguin Group, 2009), 116.

⁸ Peter Byrd, «Introduction» i Peter Byrd (red) *British Foreign Policy under Thatcher* (New York: Philip Allan Publishers Limited, 1988), 2.

⁹ Juliet Kaarbo «Prime Minister Leadership Styles in Foreign Policy Decision-Making: A Framework for Research» *Political Psychology*, 18:3 (september 1997): 553-581, 565; Earl A. Reitan *The Thatcher Revolution* (Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 2003), 42.

¹⁰ Margaret Thatcher, *The Downing Street Years*. London (Harper Collins Publishers, 1995).

¹¹ Peter Byrd, «British Foreign Policy under Thatcher», 2.

ettersom han hadde innflytelse på Thatcher. Jeg deler derfor ikke deres syn om at Howe ikke hadde innflytelse.

Jevnt over er det skrevet lite om Thatchers motivasjon for å endre den britiske politikken. Også her er det snakk om små deler i større verk.¹² Clarke er en av dem som også har bidratt til det mer spesifikke studie av Thatchers politiske endring overfor Sovjetunionen. Han lister forskjellige alternativer til hvorfor Thatcher bestemmer seg for å endre kurs:

There is some discussion over what caused this change of emphasis. One view has it that the FCO simply managed to persuade the Prime Minister over a number of months that a more active diplomacy towards the East would be advantageous. Some view it as a natural evolution of Mrs Thatcher's self-image as a stateswoman of the West; Geoffrey Howe has claimed that it was a natural, timely and independent reassessment of Britain's eastern relations; others have seen in it a response to pressure from Britain's allies.¹³

Storbritannia endret politikk overfor Sovjetunionen i slutten av 1983, men som det fremgår av sitatet over, er det ikke tydelig hvorfor dette skjedde.

Sean Greenwood forteller at årsaken til Thatchers politiske endring er åpen for diskusjon. En mulighet er at Thatchers overbevisning om at Storbritannia fortsatt var en stormakt kom til syne.¹⁴ En annen mulighet var at Geoffrey Howe hadde klart å overtale henne til å endre sin politikk overfor Sovjetunionen. En tredje mulighet som kan forklare endringen er at en mer vennlig tone overfor Sovjetunionen ville roe ned noe av opposisjonen hjemme, som var sterkt i mot utplasseringen et nytt system for mellomdistanseraketter (Intermediate Nuclear Forces, heretter INF). Utplasseringen av INF-systemet skulle finne sted i slutten av 1983. Greenwood forteller dermed om både innenrikspolitiske årsaker, press fra FCO og hennes nyvunnende selvtillit etter Falklandskrigen¹⁵. Selv er han vag i sine antydninger til eventuelle motiv, men hevder at det er lite sannsynlig med en overtalelse fra FCO.¹⁶ Mange av motivene han lister opp

---

¹² Michael Clarke «British perspectives on the Soviet Union» i Alex Pravda og Peter. J. S. Duncan, *Soviet-British Relations since the 1970* (London: Cambridge University Press, 1990.), 76; Sean Greenwood, «Britain in the last decade of the Cold War» i Olav Njølstad, *The last decade of the Cold War* (London: Frank Cass Publishers, 2004), 323-324; Jonathan Aitken, *Margaret Thatcher: Power and Personality*. (New York: Bloomsbury, 2013), 475; Archie Brown, «The Change to Engagement in Britain's Cold War Policy: The Origins of the Thatcher-Gorbachev Relationship». *Journal of Cold War Studies* Vol.10 (3) (2008).

¹³ Michael Clarke, «British perspectives on the Soviet Union» i Alex Pravda og Peter. J. S. Duncan, *Soviet-British Relations since the 1970s* (London: Cambridge University Press, 1990.), 76.

¹⁴ Han peker særlig på Falklandskrigen og dens suksess for Thatcher og Storbritannia.

¹⁵ Falklandskrigen var en krig mellom Storbritannia og Argentina, som fant sted på Falklandsøyene i 1982. Storbritannia gikk seirende ut. For mer informasjon om denne krigen, se David Reynolds, *Britannia Overruled* (Edinburg: Pearson Education Limited, 2000).

¹⁶ Sean Greenwood, «Britain in the last decade of the Cold War» i Olav Njølstad, *The last decade of the Cold War* (London: Frank Cass Publishers, 2004), 323-324.

er riktig, men de blir klare for Thatcher *etter* hun har gått med på å endre politikken. Hun innså ikke hvilke politiske fordeler en endret sovjetpolitikk kunne gi henne før *etter* politikken var vedtatt.

Jonathan Aitken har gitt en forklaring på hvorfor Thatcher skiftet utenrikspolitikk. Han hevder at Thatcher i stor grad lyttet når noen snakket til henne om Sovjetunionen, og at hun lot seg påvirke av FCO sine tanker rundt utenrikspolitikk. Aitken hevder blant annet at Richard Nixon, som besøkte Thatcher i 1982, overbeviste henne om Dètente¹⁷ overfor Sovjetunionen ikke var en dårlig politisk linje:

The Soviets will listen to you before they listen to us. They see you as strong, they see you as a tough right winger, which they always respect. [...] With your credentials, you can bring new realism into East – West relations which are right now stuck in a ruck.¹⁸

Aitken hevder dermed at Thatcher ble overtalt til at Dètente var en politikk som ikke var meningsløs, slik hun selv hadde gitt uttrykk for at det var. Da Thatcher ble leder for det konservative partiet hevdet hun selv at hun synes Detentè var en meningsløs politikk. Detentè var, i følge Thatcher, kun en metode som sovjetiske politikere brukte for å skaffe seg innflytelse over vesten.¹⁹ Hun mente at Sovjetunionen hadde lykket med å få innflytelse over britisk politikk, ettersom Labour-regjeringen under James Callaghan²⁰ fortsatte å kutte i forsvarsbudsjettet. En mulig årsak til at hun vendte seg bort fra dette synet var overtalelse fra FCO og andre personer som hadde mulighet til å påvirke henne, i følge Aitken. Dette strider mot John Campbells argumentasjon, som hevder hun så FCO som en fiende i egne rekker. Det er derfor uenighet mellom Aitken på den ene siden, og Greenwood og Campbell på den andre, angående graden av innflytelse FCO hadde på Margaret Thatcher. Clarke unngår å ta et standpunkt til hvorfor hun endret politikk. Selv mener jeg at Howe hadde mulighet til å påvirke Thatcher, men at FCO som helhet ikke hadde stor tillit hos henne.

Archie Brown var deltager på Thatcher sitt seminar som omhandlet Sovjetunionen høsten 1983. Han argumenterer for at skiftet i hennes tankegang om utenrikspolitikk overfor Sovjetunionen skjedde på nettopp dette seminaret, og kom fra de som hadde muligheten til å påvirke britisk

---

¹⁷ Detentè er et begrep brukt om en politikk som gikk ut på avspenning med Sovjetunionen under den kalde krigen.

¹⁸ Jonathan Aitken, *Margaret Thatcher: Power and Personality* (New York: Bloomsbury, 2013), 475.

¹⁹ Michael Clarke, «The Soviet Union and Eastern Europe» in Peter Byrd (red), *British Foreign Policy under Thatcher* (Oxford: Phillip Allan Publishers Limited, 1988), 60; Michael J. Turner, *Britain's International Role 1970-1991* (London: Palgrave Macmillan, 2010), 101-106.

²⁰ James Callaghan (Labour) var britisk statsminister fra 1976 til 1979.

politikk, uten at han presiserer hvem dette var.²¹ Det han imidlertid hevder, er at utenriksdepartementet og forsvarsdepartementet samkjørte sine ideer angående politikken mot Sovjetunionen og Øst-Europa. Han forteller at Thatcher likevel ble mer påvirket av akademikerne enn av utenriksdepartementet, og det kan dermed tolkes som at han delvis stiller seg bak Greenwood. Derfor er jeg delvis uenig med ham, ettersom Thatcher i mindre grad lot seg påvirke av akademikerne. På bakgrunn av kildene stiller jeg meg bak påstanden om at Howe og Heseltine hadde samkjørt sin politikk.

Thatcher har blitt ansett for å være en egenrådig politiker. Hun hørte ikke på FCO, og Howe tilhørte utenriksdepartementet, «The enemy within». Campbell hevder at Thatcher utnevnte Howe som utenriksminister, og behandlet han «as little more than a bag carrier».²² Hun ville, som flere andre statsledere, bli sin egen utenriksminister. Samtidig forteller Campbell at Howe har mye av æren for Thatchers utenrikspolitiske suksess i hennes andre regjeringsperiode. Denne konklusjonen stiller jeg meg bak, ettersom det er lite trolig at Thatcher hadde endret politikk på det tidspunktet hun gjorde uten påvirkning fra Howe.

Forholdet til USA må også analyseres på grunn av «The Special Relationship». Allerede i 1988 uttalte Michael Smith at forholdet mellom Thatcher og Reagan ikke alltid var like godt som det ble fremstilt. Smith gir et bilde av Thatcher som en trofast alliert med USA, så lenge det ikke gikk utover hennes nasjonale interesser.²³ Denne oppfatningen av forholdet mellom USA og Storbritannia er også aktuell i nyere litteratur.²⁴ Selv om både Thatcher og Reagan hevdet at forholdet var svært spesielt, og at det var mulig å snakke om «The Special Relationship», var det ofte spenninger dem imellom som ble utelatt fra offentligheten. Richard Aldous har skrevet en bok som omhandler forholdet til Reagan og Thatcher der også han hevder, i likhet med Smith, at forholdet til tider var særs dårlig, spesielt etter invasjonen på Grenada.²⁵ Mitt kildemateriale er med på å bekrefte dette.

---

²¹ Archie Brown, «The Change to Engagement in Britain's Cold War Policy: The Origins of the Thatcher-Gorbachev Relationship». *Journal of Cold War Studies* Vol.10 (3) (2008) 3-47.

²² Campbell, *The Iron Lady: From Grocer's daughter to Prime Minister*, 255.

²³ Michael Smith, "Britain and the United States: Beyond the Special Relationship" in Peter Byrd (red), *British Foreign Policy under Thatcher* (Oxford: Phillip Allan Publishers Limited, 1988), 16.

²⁴ Richard Aldous, *Reagan and Thatcher: The difficult relationship* (London: Hutchinson Arrow Books, 2012); Earl A. Reitan, *The Thatcher Revolution* (Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 2003); Robin Renwick, *Fighting wih allies: America and Britain in Peace and War* (London: Macmillan Press LTD, 1996).

²⁵ Richard Aldous, *Reagan and Thatcher. The difficult relationship* (London: Hutchinson Arrow Books, 2012), 155-182.

Sharp hevder at felles atomprogram var selve fundamentet for det spesielle forhold mellom USA og Storbritannia på 1980-tallet.²⁶ Atomprogrammet var det som skilte deres forhold fra de forholdene Storbritannia hadde til andre land. Mine kilder bekrefter at det spesielle forholdet var tuftet på mer enn atompolitikk, og jeg stiller meg derfor ikke bak denne påstanden hos Sharp.

Det blir klart gjennom historiografien at tidligere forfattere er uenig om utenrikspolitikken under Thatcher, hvilken rolle den spilte i hennes politiske virke og hvem hun rådførte seg med når det gjaldt utenrikspolitik. Noen vil hevde at hun ikke brydde seg om utenrikspolitik, andre vil hevde at hun hadde en klar strategi. Noen hevder hun ikke tok i mot råd fra andre, mens noen hevder det var mulig å påvirke hennes utenrikspolitik.

Ut fra historiografien og egen forskning vil jeg i denne oppgaven hevde at Margaret Thatcher ikke brydde seg nevneverdig om utenrikspolitik overfor Sovjetunionen til å begynne med. Innenrikspolitik var viktigst. Hun ønsket imidlertid å fremstå som engasjert i utenrikspolitikken overfor Sovjetunionen, slik at hun kunne nå sine innenrikspolitiske og utenrikspolitiske mål. Det var derfor mulig å påvirke henne, men utenrikspolitikken hang tett sammen med Thatchers innenrikspolitik. Etersom hun ikke stolte på FCO, ble avgjørelser tatt av små grupper som Thatcher hadde tillit til.

Mesteparten av det som er skrevet før er basert på memoarer og sekundærlitteratur, ettersom kildene har vært klassifisert. Arkivmaterialet i denne oppgaven vil derfor være med på både å svekke og styrke eksisterende litteratur. Dette leder meg over til mine forskningsresultater.

1.2 Oppgavens bidrag til forskningen

Mitt første funn er at Geoffrey Howe og Michael Heseltine hadde stor påvirkningskraft på Thatcher, noe som førte til at den britiske utenrikspolitikken overfor Sovjetunionen ble endret i 1983. Gjennom hele historiografien er det vanskelig å identifisere hvem som legger føringer for britisk sovjetpolitikk høsten 1983. Hvem som hadde innflytelse på Thatcher må derfor klargjøres. Thatcher var mer åpen for innspill når det gjaldt sovjetpolitikk enn det som tidligere har vært kjent. Med dette må det lages et tydelig skille mellom FCO og Geoffrey Howe. Jeg er derfor enig med Jonathan Aitken i at hun lot seg påvirke når det gjaldt britisk sovjetpolitikk. Likevel er jeg ikke enig i at hun var åpen for innspill fra FCO som en helhet. Når det gjelder

---

²⁶ Paul Sharp, *Thatcher's Diplomacy: The Revival of British Foreign Policy* (Storbritannia: MACMILLAN PRESS LTD, 1997), 122-140.

FCO som institusjon stiller jeg meg bak John Campbell som hevder at hun ikke lyttet til FCO. Med dette avvises også Sean Greenwood sin teori om at Thatcher ikke lot seg påvirke av utenriksdepartementet som helhet, ettersom han inkluderer Howe i FCO. Regjeringen ble ikke underrettet om noe av det som foregikk slik jeg kan tolke det ut fra Cabinet Conclusions. Thatcher dannet en liten gruppe med seg selv, Howe og Heseltine som i første omgang skapte den britiske utenrikspolitikken overfor Sovjetunionen. Det at hun organiserte små grupper som styrte ulike deler av politikken er ikke merkelig, det merkelige er hvem denne lille gruppen inkluderte, nemlig Howe og Heseltine. Howe har blitt fremstilt i litteraturen som en person Thatcher hadde store problemer med, men dette var ikke tilfellet basert på mine kilder.

Et annet viktig funn er koblingen mellom den endrede politikken og de politiske handlingene til Thatcher og Howe i tidsrommet 1983-1985. Etter at det hadde blitt vedtatt at politikken overfor Sovjetunionen skulle forandres, tok det ikke lang tid før diplomatiske forbindelser ble forsterket både på et lavere og et høyere nivå. De konkrete målene som ble satt etter seminaret på Chequers, ble fulgt opp med handling, men først etter den amerikanske invasjonen på Grenada. I tillegg ble det vanskelig å følge USAs politikk overfor Sovjetunionen, ettersom Thatcher begynte å bli upopulær hjemme på grunn av utplasseringen av INF-systemer i slutten av 1983. Hun måtte handle i forholdet mellom øst og vest. Thatchers endring i tankesett skjer derfor *etter* seminaret, ikke før slik hun selv har hevdet. Hun innså i denne perioden hva hun kunne oppnå med en endret sovjetpolitikk, både utenrikspolitisk og innenrikspolitisk.

Det tredje funnet er hvordan Thatcher gikk bort fra mange av sine prinsipper for å sikre at møtet med Gorbatsjov skulle bli vellykket. Dette var på grunn av de innenrikspolitiske og utenrikspolitiske fordelene hun kunne oppnå dersom møtet ble vellykket. I tillegg var den diplomatiske kontakten mellom Sovjetunionen og Storbritannia merkbart forbedret i slutten av 1984. Dette ga henne mulighet til å påvirke USAs utenrikspolitikk overfor Sovjetunionen, noe hun også gjorde. Gorbatsjov fylte et viktig behov i den endrede politikken: han var bekreftelsen på at politikken hadde lyktes. Dette ga Thatcher både innenrikspolitiske og utenrikspolitiske fordeler.

Alle disse funnene er med på å bekrefte tesen om at Thatcher lot seg overtale til en endring overfor Sovjetunionen, men deltok gradvis mer aktivt selv for å bedre forholdet mellom landene, ettersom det kunne gi henne både innenrikspolitiske og utenrikspolitiske fordeler. Dette resulterte i at hun offentlig støttet Mikhail Gorbatsjov i slutten av 1984.

1.3 Metode, kilder og begrensinger

Funnene i denne oppgaven baserer seg på tolkning av primærkilder. Primærkildene står nærmest i tid og rom til de hendelser og aktører som skal undersøkes og er således det beste leddet mellom fortid og nåtid.²⁷ Samtidig byr bruken av primærkilder på noen utfordringer. Selv om det er færre tolkningsledd, vil jeg som historiker aldri bli sikker på om fortiden blir fremvist slik den egentlig var.²⁸ Dette er særlig tilfellet når man forsøker å forstå Thatchers motiver. Flere uavhengige kilder kan redusere dette problemet.

Primærkildene er hentet fra The National Archives i Kew, London, høsten 2014. Noen av kildene er også tilgjengelig på arkivets nettsider og via Margaretthatcher.org.²⁹ Jeg har i hovedsak valgt å bruke Prime Ministers Papers og Cabinet Conclusion. Disse kildene er mer vridd mot de politiske prosessene, enn byråkratisk aktivitet. Kildene dokumenterer godt de politiske prosessene, men de beskriver lite rundt aktørenes tankeprosesser. Når man søker å finne motiv, er tankeprosesser svært viktig, og dette forteller ikke primærkildene mye om. Memoarer blir derfor et viktig redskap her, selv om man må være innforstått med det faktum at historie skrevet av aktører selv ofte har andre hensikter enn kun å gjenfortelle historien. Frigitte kilder fra FCO har blitt brukt som supplement til oppgaven, men ikke alle FCO-kildene er frigitt. Dette er ikke et problem, ettersom de kun blir brukt som supplement.

I tillegg til de kildene jeg har, hadde det vært ønskelig å se på PREM 19/1393-UK/Soviet Relations part 2. Denne strekker seg fra april 1982 til juni 1984. Etter å ha sendt søknader om å få kildene frigitt under Freedom of Information Act 2000, fikk jeg i november 2014 avslag på dette. Disse kildene er derfor for fremtidens historikere å undersøke. Kildene jeg har er likevel omfattende nok til å kunne danne et bilde av hvordan politikken ble endret, ettersom de er blitt supplementert med frigitte kilder fra FCO og memoarlitteratur.

Da jeg foretok arkivøket, var det ikke åpenbart at innenrikspolitiske kilder hadde vært nyttig for å studere utenrikspolitikken. Mangelen på kildemateriale om britisk innenrikspolitikk er derfor synlig. Samtidig er dette en oppgave som skal fokusere på utenrikspolitikk, og innenrikspolitikk er kun en av forklaringsårsakene som drøftes. Sekundærlitteratur er derfor dekkende for de bitene av innenrikspolitikk jeg har trengt oversikt over. Sekundærlitteraturen har i hovedsak blitt brukt til å forberede arkivundersøkelsen, utvikle forståelse av funnene

---

²⁷ Knut Kjeldstadli, *Fortiden er ikke hva den en gang var* (Oslo: Universitetsforlaget, 1999), 177-178.

²⁸ Alun Munslow, *The New History* (Harlow: Pearson, 2003), 5-15.

²⁹ The National Archives nettside: www.nationalarchives.gov.uk; Margaret Thatchers dokumenter på nett: www.margaretthatcher.org.

underveis og få informasjon om de innenrikspolitiske sakene som pågikk i perioden. Dette for å kunne avgjøre i hvor stor grad utenrikspolitikken var reflektert av innenrikspolitikken.

1.4 Oppgavens relevans i skolen

Det temaet jeg har valgt å fordype meg i er realhistorisk, og vil ha relevans innenfor skolen ettersom det utdyper flere punkt i lærerplanen. Oppgaven vil særlig kunne bidra til gjennomføring av læreplanmålet «undersøke to eller flere internasjonale konflikter etter 1945, og vurdere konfliktene, sett fra ulike perspektiver». I tillegg vil oppgaven kunne bidra til arbeid med læreplanmålet «undersøke bakgrunnen for en pågående konflikt, og drøfte reaksjoner i det internasjonale samfunnet». ³⁰ Mange av verdens pågående konflikter har sine røtter i den kalde krigen, blant annet dagens situasjon i Ukraina. En grunnleggende forståelse for kald krig og de rammebetingelsene kald krig førte med seg vil være nødvendig for å forstå dagens konflikter i et miljø der rammebetingelsene fra kald krig i stor grad er forandret eller falt bort.

Min forståelse for kildearbeid vil også gi meg en forrang i undervisningen, og da særlig i henhold til læreplanmålet som går ut på «å identifisere og vurdere historisk materiale av ulik art og opphav som kilder, og bruke det i egne historiske framstillinger». ³¹ Kildearbeid er en sentral del av formålet med faget, og bidrar til å øke elevers forståelse av sammenhengen mellom fortid, nåtid og fremtid. Ved å skrive realhistorisk og fordype meg i et utvalg kilder, har jeg fått forståelse av hvordan historie skapes, og dermed kan tolkes, ulikt.

---

³⁰ <http://www.udir.no/k106/HIS1-02/Kompetansemaal/?arst=1858830314&kmsn=2002656462>.

³¹ <http://www.udir.no/k106/HIS1-02/Kompetansemaal/?arst=1858830314&kmsn=2002656462>.

2.0 Historisk bakteppe

For å kunne forstå hvordan verdensbildet så ut da Thatcher ble gjenvalgt i 1983, er det viktig med et tilbakeblikk på hendelser som skjedde forut for 1983. Hendelser som pågikk da hun ble gjenvalgt må også forklares. Først skal jeg gjennomgå hvordan situasjonen mellom USA og Sovjetunionen var, ettersom dette i stor grad la premissene for britisk politikk. Deretter skal jeg forklare forholdet mellom Storbritannia og Sovjetunionen, og hvordan forholdet mellom landene hadde vært frem til 1983. Til sist skal jeg vise hvordan forholdet mellom USA og Storbritannia var, ettersom britisk politikk i stor grad fulgte amerikansk politikk.

2.1 The rise and fall of Dètente

Etter 25 år med kald krig var forholdet mellom USA og Sovjetunionen mindre spent enn på lenge i 1970. Daværende president i USA, Richard Nixon, satte i gang en ny politikk overfor Sovjetunionen sammen med sin nasjonale sikkerhetsrådgiver Henry Kissinger. Denne politikken skulle basere seg på Dètente, en avspenningspolitikk, der dialog med Sovjetunionen og våpenbegrensning var sentrale punkter. Denne politikken så ut til å ha lyktes, og i 1972 kom en avtale om våpenkontroll kjent som Strategic Arms Limitation Treaty (SALT I)³², etter Nixon hadde vært i Moskva. Denne avtalen skulle begrense den videre våpenopprustningen. Det påfølgende året reiste den sovjetiske lederen Leonid Bresjnev til USA, og det skulle være årlige samtaler for å fortsette begrensning av ulike våpentyper. I slutten av 1973 begynner også arbeidet med Konferansen for sikkerhet og samarbeid i Europa (KSSE, Helsinkiavtalen), som skulle sikre menneskerettigheter og diplomatiske løsninger uten bruk av militærmakt ved eventuelle konflikter. Det så ut til at verden endelig skulle bli et tryggere sted.³³

Helsinkiavtalen ble signert i 1975, og arbeidet med en ny avtale for å begrense våpen (SALT II) fortsatte. Denne avtalen gikk imidlertid aldri gjennom det amerikanske senatet.³⁴ Den sovjetiske invasjonen i Afghanistan i desember 1979 markerte slutten på Dètente. Samtidig begynte NATO å diskutere utplasseringen av et nytt INF – system, med mellomdistanseraketter, som skulle finne sted i slutten av 1983. For å overtale Sovjetunionen til å begrense sine utplasseringer av mellomdistanseraketter av typen SS-20, skulle NATO utplassere hele 108

---

³² John Lewis Gaddis, *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy During the Cold War* (Oxford: Oxford University Press, 1982), 322.

³³ Gordon S. Barass, *The Great Cold War: A Journey through the Hall of Mirrors* (California: Stanford University Press, 2009), 172-183.

³⁴ Gordon R. Weihmiller og Dusko Doder, *U.S. – Soviet Summits: An account of East – West Diplomacy at the Top, 1955 – 1985* (New York: University Press of America, 1986), 199.

Pershing II og 464 landbaserte Cruise-missiler i Europa. Cruise-missilene skulle utplasseres i Storbritannia og Italia, mens Pershing-missilene skulle utplasseres i Vest-Tyskland.³⁵ Med mindre det kom konkrete avtaler om begrensning av INF-systemer, ville utplasseringen skje. Det var samtaler mellom USA og Sovjetunionen som gikk ut på å begrense INF-systemer, men Sovjetunionen truet med å forlate disse dersom ikke begrensning av flere typer våpen ble tatt med i diskusjonene. Da Thatcher kom i regjering i 1979 var det derfor klart for en ny opprustningskamp mellom USA og Sovjetunionen.

I Polen kjempet flere solidaritetsbevegelser for bedre rettigheter og reformer under den kommunistvennlige regjeringen. I 1981 ble den polske solidaritetsbevegelsen slått ned, etter sterkt press fra Sovjetunionen. Mange lederne for fagforeningene, deriblant Lech Walesa, ble arrestert.³⁶ Selv om det ikke ble brukt militærmakt fra sovjetisk side, var det tydelig at de la stort press på den polske kommunistiske regjeringen. Dette var ikke i tråd med Helsinkiavtalen som ble underskrevet seks år tidligere, der pressefrihet og menneskerettigheter hadde stått sentralt. Sovjetunionen virket stadig mer aggressive. De amerikanske reaksjonene på denne hendelsen var et forsøk på å boikotte sovjetiske gassledninger i Vest-Europa. Disse sanksjonene endte imidlertid etter Leonid Bresjnev døde i 1982.

I mars 1983 lanserte Ronald Reagan sin ide for prosjektet Strategic Defence Initiative (heretter kalt SDI). Denne ideen gikk ut på at det skulle stasjoneres ut et atomforsvar i verdensrommet, slik at atomvåpen ikke skulle ha noen virkning, og derav ikke lenger være nødvendig. Dette ville bidra til at verden ble et tryggere sted, og atomkappløpet ville ta slutt. Sovjetunionen på sin side oppfattet det som at atomkappløpet nå skulle tas til verdensrommet, samtidig som det skulle fortsette på jorda. Dette gjorde at Sovjetunionen tvilte på om USA var interessert i å få i stand avtaler som kunne begrense antall atomvåpen.

I 1983 nærmer utplasseringen av Cruise and Pershing Missils (INF-systemer) seg med stormskritt. Sommeren 1983 så det ut til at Sovjetunionen kom til å trekke seg ut fra INF-samtalene på grunn av uenigheter om hvilke våpen en eventuell avtale skulle inneholde.³⁷ Dersom INF-samtalene ble avsluttet, ville det trolig ta flere år før nye forhandlinger kom i stand. I 1983, som i 1947, var Vest-Europa frontlinjen i kald krig.³⁸ På grunn av dette var forholdet

---

³⁵ Barass, *The Great Cold War: A Journey through the Hall of Mirrors*, 218.

³⁶ John W. Young, *Cold War and Détente 1941-91* (New York: Longman, 1993), 149.

³⁷ Weihmiller og Doder, *U.S. – Soviet Summits: An Account of East – West Diplomacy at the Top, 1955 – 1985*, 199.

³⁸ John O'Sullivan, *The President, the Pope and the Prime Minister* (Washington: Regnery Publishing, 2006), 195.

mellom USA og Sovjetunionen fortsatt spent da Thatcher ble gjenvalgt som statsminister i 1983.

2.2 Storbritannia sitt forhold til Sovjetunionen

Det britiske forholdet til Sovjetunionen ble i stor grad skapt innenfor rammebetingelsene av kald krig, med forholdet mellom de to supermaktene USA og Sovjetunionen. Samtidig var forholdet mellom Storbritannia og Sovjetunionen dårligere enn det USA hadde til Sovjetunionen på begynnelsen av 1970-tallet. Dette var på grunn av «operation FOOT», en britisk aksjon som i 1971 sendte ut 105 sovjetiske spioner fra Storbritannia.³⁹ Etter 1971 bidro hendelser på den internasjonale arena til at Storbritannia også fulgte Dètente. Etter Helsinkiavtalen var det to-tre år der anglo-sovjetiske relasjoner så ut til å gå bedre. Sluttet av 1970-tallet gjorde imidlertid situasjonen verre, og med den sovjetiske invasjonen i Afghanistan var Dètente også et avsluttet kapittel for Storbritannia.

Margaret Thatcher ble valgt som første kvinnelige leder av det konservative partiet i 1975. Hun utmerket seg fort som en sterk leder, særlig på innenrikspolitiske spørsmål. Med sin harde anti-sovjetiske retorikk fikk hun allerede i januar 1976 kallenavnet «jernkvinnen» av den sovjetiske militæravisen *Red Star*.⁴⁰ Thatcher har selv forklart at hun ikke hadde tro på Dètente som politikk, ettersom hun ikke så forskjell på Dètente, avspenning, og Appeasement, ettergivelse.⁴¹ På bakgrunn av dette var det lite som indikerte at Thatcher skulle bli den som godtok en endring i britisk politikk overfor Sovjetunionen. Thatcher overtok statsministerrollen fra James Callaghan våren 1979 etter «The Winter of Discontent», da fagforeningene stadig streiket på grunn av en presset økonomisk situasjon hjemme i Storbritannia. Dette førte til at søppel hopet seg opp i gatene, og i Liverpool gikk det så langt at lik ikke ble begravet. De økonomiske problemene hjemme var derfor Thatchers førsteprioritet når hun tok fatt på statsministerrollen.⁴²

Thatcher viste lite interesse i sine første år til å bedre forholdet med Sovjetunionen. Da den sovjetiske lederen gjennom 18 år, Leonid Bresjnev, døde i 1982, reiste hun ikke til Moskva i begravelse, selv om dette kunne vært en god mulighet til å bedre det anglo-sovjetiske forholdet. Den diplomatiske kontakten var redusert til et minimum, og det var få forsøk på å bedre det

---

³⁹Curtis Keeble «British perspectives on the Soviet Union» i Alex Pravda og Peter. J. S. Duncan, *Soviet-British Relations since the 1970s* (Cambridge: Cambridge University Press, 1990), 39.

⁴⁰*Red Star* heter *Krasnaya Zvezda* på originalspråket, og ble utgitt i Sovjetunionen; Michael Clarke, «British perspectives on the Soviet Union» i Alex Pravda og Peter. J. S. Duncan, *Soviet-British Relations since the 1970s* (New York: Cambridge University Press, 1990), 75.

⁴¹Margaret Thatcher, *The Path to Power* (Storbritannia: HarperCollins Publishers, 1995), 348.

⁴²Campbell, *The Iron Lady: From Grocer's Daughter to Prime Minister*, 114-132.

anglo-sovjetiske forholdet i Thatchers første regjeringsperiode. Hennes utenriksminister, Francis Pym, ble byttet ut med Geoffrey Howe da hun ble gjenvalgt 9. juni 1983.

2.3 Storbritannia sitt forhold til USA og sine allierte

«I feel no inhibitions about describing the relationship as very, very special».⁴³ Dette uttaler Thatcher selv om det angloamerikanske forholdet. Forholdet mellom USA og Storbritannia ble ofte karakterisert som “The Special Relationship” på grunn av deres mange kulturelle og ideologiske likheter. Storbritannias politikk overfor Sovjetunionen var derfor i aller høyeste grad preget av USAs politikk og det angloamerikanske forholdet.

Da Ronald Reagan ble president i USA i 1981, tok han til ordet for en annerledes politikk overfor Sovjetunionen enn det hans forgjengere hadde gjort. Reagans første regjeringsperiode markerer den sikre slutten på Detentè. Reagan ble valgt til president særlig på grunnlag av sine visjoner for utenrikspolitikken. Mange amerikanere mente at hans forgjenger, Jimmy Carter, hadde feilet når det kom til utenrikspolitik, særlig med gisselkrisen i Iran.⁴⁴ Med Reagan skulle ikke USA lenger søke avspenning med Sovjetunionen, men bedrive opprustning til den sovjetiske økonomien satte en naturlig stopp og deretter omvende dem til å adoptere vestlige verdier.⁴⁵ Reagans politikk var i stor grad formet av hans egne ideer og verdenssyn. På dette området minnet han mye om Thatcher, som også var en utpreget anti-kommunist. Deres spesielle forhold har blitt mye omtalt, og forholdet mellom USA og Storbritannia blir sett på som svært tett i perioden de to satt i sine respektive regjeringer, til tross for regelmessige uenigheter.

USA hadde stor påvirkning på britisk politikk, både alene og gjennom NATO. Storbritannia var et av de landene der det skulle utplasseres INF-systemer i slutten av 1983. I tillegg brukte Storbritannia store summer på forsvar, nettopp på grunn av deres ønske om å fortsette å være en stormakt i NATO, og i det gode selskap med USA. Storbritannia var i en særstilling i forhold til de andre allierte på kontinentet. Samtidig som Storbritannia hadde et spesielt forhold til USA, var de også med i EF⁴⁶, og måtte ta hensyn til den politikken som ble lagt overfor Sovjetunionen i EF, særlig med tanke på handel. USA var ikke påvirket av kontinentet i like stor grad som Storbritannia var, ettersom Storbritannia delte en overnasjonal institusjon med flere av landene

---

⁴³ David Reynold, *Britannia Overruled* (Edinburg: Pearson Education Limited, 2000), 260.

⁴⁴ I 444 dager satt mennesker ved den amerikanske ambassade i Iran som gisler, og Carter klarte ikke å løse denne krisen, verken med diplomati eller redningsaksjon.

⁴⁵ Henry Kissinger, *Diplomacy* (New York: Simon & Schuster, 1994), 767.

⁴⁶ Det Europeiske Fellesskap, senere den Europeiske Union (EU).

på kontinentet. På grunn av dette sto Storbritannia ofte i midten, med USA på ene siden og kontinentet på den andre.

Mistilliten mellom øst og vest var stor da Thatcher ble gjenvalgt i 1983. Det var reell fare for at Sovjetunionen kom til å forlate INF-samtalene i Genève. Storbritannia hadde minimal diplomatisk kontakt med Sovjetunionen, men Thatcher hadde en ny utenriksminister og sikkerhet om at hun kunne sitte inntil fem nye år i regjering.

3.0 En utenrikspolitisk endring

Høsten 1983 ble Thatcher påvirket av Howe og Heseltine til å forandre den britiske utenrikspolitikken overfor Sovjetunionen. Den diplomatiske kontakten mellom Storbritannia og Sovjetunionen var på dette tidspunktet minimal. Utover 1983 måtte Storbritannia forsøke å finne en balansegang mellom det å uttrykke misnøye overfor Sovjetunionen, på grunn av deres opptreden i Afghanistan og Polen, og å forsøke å opprettholde et konstruktivt bilateralt forhold med supermakten i øst. På samme tid måtte britisk politikk holde seg innenfor rammene som var satt av Atlanterhavsalliansen. Alt dette representerte kun den utenrikspolitiske dimensjonen. I tillegg måtte Thatcher ta hensyn til den innenrikspolitiske dimensjonen, og vise britene at hun fortsatt var en handlekraftig politiker som tok sin del av arbeidet med å redusere spenningen mellom øst og vest. Med så mange forskjellige momenter er det nødvendig å analysere hvilke av dem som hadde innflytelse på Thatchers avgjørelser i utenrikspolitikken. Jeg vil hevde at Geoffrey Howe og Michael Heseltine, som senere bidro til Thatchers avgang, hadde påvirkningskraft på henne, som gjorde at hun valgte å endre britisk politikk overfor Sovjetunionen høsten 1983.

Hensikten med dette kapitlet er å vise hvorfor en endret britisk utenrikspolitikk overfor Sovjetunionen ble et faktum. Utover 1983 arbeidet den britiske utenriksministeren Geoffrey Howe med å skape en ny strategi overfor Moskva. For å påvirke Sovjetunionen til å ta del i å senke spenningen mellom øst og vest skulle ikke Storbritannia lenger basere seg utelukkende på militærmakt, men også forsøke å oppnå innflytelse gjennom dialog. I september 1983 inviterte Thatcher, på bakgrunn av Howe sitt forslag om politikkendring, til et seminar på sitt landsted Chequers. Her ble det sovjetiske systemet omhyggelig diskutert, både av utenriksministeren og forsvarsministeren, men også av åtte akademikere som ikke hadde tilknytning til den britiske regjeringen. Dette arbeidet ledet fram til en nydefinering av Storbritannias politikk overfor Sovjetunionen. Jeg vil hevde at Geoffrey Howe og Michael Heseltine hadde en langt større innvirkningskraft på Thatcher enn det som tidligere er antatt. Særlig er Howes rolle mer markant. Etter gjennomgang av kildene er det grunnlag for å si at Thatcher var åpen for innspill når det gjaldt britisk sovjetpolitikk, slik Aitken hevder. Samtidig var hun ikke lyttende til FCO som helhet, kun Geoffrey Howe og Michael Heseltine. Den politiske endringen skjedde ikke på grunn av Thatchers ønske om det, men på grunn av overtalelse fra Howe og Heseltine.

3.1 Hvor stor mulighet hadde utenriksministeren til å påvirke jernkvinnen?

Howe var den første som tok initiativ til å endre britisk sovjetpolitikk da han ble utenriksminister sommeren 1983. Storbritannia hadde etter de siste tiårene hatt mindre ressurser å bidra med i verden, og derfor ønsket Howe å endre politikken.⁴⁷ Han hevder selv i et brev til Thatcher at bruken av britiske ressurser rundt om i verden ikke kunne opprettholdes, og at de nå måtte omfordeles til de viktigste interesseområdene til Storbritannia.⁴⁸ Et bedre forhold mellom øst og vest var et av de viktigste interesseområdene, og mer ressurser måtte settes inn der. Han presiserte helt klart at NATO og USA var de viktigste fokusområdene, mens Falkland og Kypros kunne få mindre oppmerksomhet. Dette viser hvordan Howe valgte en annen retning enn de tidligere utenriksministerne, og i stor grad klarte han å påvirke Thatcher til å endre sin politikk på bakgrunn av hans argument.

Det første sporet av at Howe vil sette en ny agenda finnes i hans korrespondanse med USAs utenriksminister George Shultz allerede i juli:

Shultz shares your view that we need to be reasonable as well as robust in our dealings with the Soviet Union and that the recent elections in West Germany and Britain has put the alliance in a favorable position to pursue a policy of firmness and dialogue.⁴⁹

Shultz var enig i at vesten hadde kommet til en periode i internasjonal politikk som var særs gunstig for å åpne dialog med Sovjetunionen. Det faktum at lederne både i Vest-Tyskland og Storbritannia hadde blitt gjenvalgt gjorde at alliansen fremsto som stabil, og dermed hadde man mer handlefrihet. Dette bidro til at Howe fortsatte å arbeide for en endring av britisk politikk overfor Sovjetunionen.

Det er mulig at Thatcher selv ønsket en forandring overfor Sovjetunionen. I sine memoarer uttrykker hun at:

There was a new chill in East - West relations. We had entered a dangerous phase. Both Ronald Reagan and I were aware of it. We knew that the strategy of matching the Soviets in military strength and beating them on the battlefield of ideas was succeeding and that it must go on. But we had to win the Cold War without running any unnecessary risks in the meantime.⁵⁰

---

⁴⁷ Geoffrey Howe til Margaret Thatcher, 5.september 1983. www.margaretthatcher.org/document/111072. Hentet fra www.margaretthatcher.org, 10.10.14.

⁴⁸ Geoffrey Howe til Margaret Thatcher, 5.september 1983. www.margaretthatcher.org/document/111072. Hentet fra www.margaretthatcher.org, 10.10.14.

⁴⁹ Telegram fra Washington til FCO 16. juli 1983. PREM 19/1404.

⁵⁰ Thatcher, *The Downing Street Years*, 450.

Thatcher ga selv uttrykk for at hun skjønnte at noe måtte gjøres for å senke spenningen. Mens Howe hadde begynt arbeidet med en ny utenrikspolitisk strategi finnes det ingen spor av at Thatcher gjorde det samme. Det er ingen korrespondanse som kan bekrefte at hun gikk inn for å skape en ny politikk overfor Sovjetunionen. En granskning av kildematerialet gir imidlertid grunnlag til å hevde at hun ikke tok stilling til hva som skulle gjøres før etter seminaret på Chequers, en god stund etter at Howe hadde begynt å utvikle nye strategier overfor Sovjetunionen. Det er derfor rimelig å hevde at Howe var den som introduserte Thatcher for muligheten til en politisk endring. Selv hadde hun liten formening om hva som ville være det mest gunstige alternativet for å balansere mellom sine politiske tilknytninger.

Selv om Thatcher tok innover seg Howe sitt forslag om en mulig endring i utenrikspolitikken, ønsket hun større kunnskap om Sovjetunionen før hun foretok en beslutning. Hun inviterte derfor til et seminar på Chequers den 8. og 9. september 1983, for å øke sin kunnskap og få råd fra akademikere som arbeidet med Sovjetunionen. Selv om hun måtte gå gjennom andre ledd for å få en bekreftelse på at politisk endring var riktig for Storbritannia, hadde Howe stor påvirkning på hennes tankesett. Uten hans overbevisning er det lite trolig at seminaret hadde funnet sted, da det ikke finnes indikasjoner på at Thatcher selv hadde tenkt på en politisk endring overfor Sovjetunionen før Howe la det frem for henne.

Howe holder fast ved tanken om en ny utenrikspolitikk, og kun dager før seminaret kommer en klar oppfordring til Thatcher om at politisk endring er nødvendig:

I believe that, without sacrificing any of this government's reputation for firmness and principle, HMG can and indeed now should increase the level and frequency of contact with the Soviet Union and Eastern European countries.⁵¹

Howe argumenterer for at regjeringen nå både *kunne* og *burde* forandre sin politikk overfor Sovjetunionen. Det er enkelt å tenke seg hvorfor Howe syntes man *burde* søke mer kontakt med Sovjetunionen. Sentralt er blant annet hendelsen fra 1. september, der et koreansk passasjerfly ble skutt ned av sovjetiske styrker.⁵² Howe mente denne hendelsen viste hvor farlig det var ikke

---

⁵¹ Geoffrey Howe til Margaret Thatcher, 5. september 1983. www.margaretthatcher.org/document/111072. Hentet fra www.margareththatcher.org, 10.10.14.

⁵² Det koreanske passasjerflyet KAL007 blir skutt ned over Sovjetunionen. Alle de 269 passasjerene døde. Sovjetunionen kom aldri med en offisiell beklagelse; Percy Cradock, *In Pursuit of British Interests: Reflection on Foreign Policy under Margaret Thatcher and John Major* (London: John Murray Publishers Ltd, 1997), 87.

å ha kontakt med Sovjetunionen, og hvilke graverende konsekvenser dette kunne føre til. I tillegg var Howe, som tidligere finansminister, opptatt av omfordeling av britiske ressurser. Det er rimelig å hevde at han mente Storbritannia *burde* bruke sine ressurser på forholdet mellom øst og vest.

Det som er mer interessant er å undersøke hva Howe mener med at Storbritannia *kunne* søke mer kontakt med Sovjetunionen. Her er det naturlig å tenke at Storbritannia hadde fått mer handlingsfrihet enn de tidligere hadde hatt. Etter invasjonen i Afghanistan hadde ikke Storbritannia mye handlingsfrihet i sin utenrikspolitikk overfor Sovjetunionen. Invasjonen i Afghanistan måtte få konsekvenser, og det samme gjaldt den sovjetiske støtten til militærregimet i Polen. Det var derfor frem til 1983 få muligheter til å endre britisk sovjetpolitikk. Storbritannia måtte følge den politikken de allierte førte for å skape en kollektiv fordømmelse av de sovjetiske handlingene i Afghanistan og Polen.

Det er tydelig at Howe hadde en stor innvirkning på hvordan Thatcher valgte å forholde seg til utenrikspolitikk i begynnelsen av sin andre regjeringsperiode. Sammenhengen mellom hans nytenkning rundt forholdet til Sovjetunionen og Thatchers bestemmelse om å holde et seminar, var påfallende. Selv om Thatcher hevder hun tok initiativ til å endre politikken, er det ingenting som indikerer dette før hun inviterer til seminar. Howe var derfor den som hadde påvirket Thatchers tenkning rundt britisk sovjetpolitikk, noe som til slutt førte til en endring overfor Sovjetunionen.

3.2 Forsvarsministerens mulighet for innflytelse på den nye utenrikspolitikken

Daværende forsvarsminister Michael Heseltine hadde også innflytelse på Thatchers utenrikspolitiske tenkning. Kun dager før seminaret på Chequers tok også han til ordet for at mer dialog mellom Storbritannia og Sovjetunionen var nødvendig:

One of the things that worries me most about the present security scene is the absence of such dialogue for which I think there can be no substitute if we are truly to get the measure of the Russians and be able to derive the right policies for dealing with them.⁵³

Heseltine, i likhet med Howe, satte fokus på hvordan fraværet av dialog var det mest bekymringsverdige med Storbritannias sikkerhetssituasjon. Datidens spenningsnivå mellom øst og vest var høyt, og om de kommende INF-samtalene brøt sammen var det ingen nye

---

⁵³ Michael Heseltine til Margaret Thatcher, 1. Septemner 1983. www.margarethatcher.org/document/111067. Hentet fra www.margarethatcher.org. 10.10.14.

våpenforhandlinger i sikte. Heseltine bidro til å gjøre Thatcher oppmerksom på at sikkerhetssituasjonen var prekær. Når vi vet at Thatchers største frykt var sovjetisk ekspansjon, må Heseltines utsagn ha gjort inntrykk på Thatcher. Forholdet mellom øst og vest var anspent, og det var derfor ikke unaturlig at Heseltine ønsket å gjøre Thatcher oppmerksom på det.

Samtidig er det også en mulighet at Howe og Heseltine hadde samkjørt sine argumenter for å få større påvirkningskraft på Thatcher. Etter listen over deltakere på seminaret var klar, var det tydelig at Thatcher kom til å legge stor vekt på de forslagene akademikerne kom med, ettersom hun hadde invitert hele åtte av dem.⁵⁴ Howe og Heseltine var de eneste fra det britiske kabinettet⁵⁵ som var invitert. Thatcher selv uttrykte at hun kun ville ha de med mest kunnskap tilstede på seminaret, og at de andre kunne slettes fra deltakerlisten:

I am not interested in gathering in every junior, nor everyone who has ever dealt with the subject at the FO. The FO must do their preparation before. I want also some people who have actually studied Russia - the Russian mind - and who have had some experience of living there. More than half the people on the list know less than I do.⁵⁶

Her blir det tydelig at Foreign Office (FO) ikke hadde stor innflytelse på Thatcher, og dermed liten muligheten til å påvirke hennes utenrikspolitiske valg. Det er derfor plausibelt at Howe og Heseltine bestemte seg for å samkjøre sine argument, slik at de kunne få mest mulig gjennomslag for det de selv trodde var best. Akademikerne var tross alt i solid flertall, selv om de ikke hadde noen politiske posisjoner. Howe forteller også Thatcher få dager før seminaret at han ville protestere dersom akademikerne kom til å argumentere for at dialog ikke var den rette måten å tilnærme seg Sovjetunionen på.⁵⁷ Dette viser tydelig at Howe kom til å gjøre sitt ytterste for å overbevise Thatcher om at en endring måtte komme. Det er derfor rimelig at han fikk med seg Heseltine for å få gjennomslag. Howe sitt motiv var delvis økonomisk, mens Heseltines motiv for ny politikk var sikkerhetspolitisk begrunnet.

Selv om Heseltine og Howe hadde samkjørt sin politikk for å få gjennomslag på seminaret, var det mulig at de begge ønsket å føre en annerledes politikk. Med datidens spenningsnivå og mulig brudd i INF-samtalene hadde både Howe og Heseltine stor interesse av å få i stand en

---

⁵⁴ J.E Holmes til Miss Neville – Jones, 7 september 1983. www.margareththatcher.org/document/111066. Hentet fra www.margareththatcher.org. 10.10.14.

⁵⁵ Det britiske kabinettet er består av ministerne for hvert departement, og utgjør den britiske regjeringen.

⁵⁶ Thatcher, *The Downing Street Years*, 451.

⁵⁷ Geoffrey Howe til Margaret Thatcher, 5. september 1983. www.margareththatcher.org/document/111072. Hentet fra www.margareththatcher.org, 10.10.14.

politikk som kunne bidra til å bedre forholdet mellom øst og vest. Dette trenger derfor ikke ha sammenheng med at de har samkjørt sin politikk. Likevel er det påfallende at de på samme tid hadde samme strategi for en eventuell endring i utenrikspolitikken overfor Sovjetunionen, og det mest plausible er at de hadde gått sammen for å få større innvirkningskraft på den ellers så egenrådige Thatcher. Begge ønsket en ny utenrikspolitikk, selv om de ønsket det av forskjellige grunner. De måtte derfor forsøke å få gjennomslag hos Thatcher, slik at hun godtok en endring. Dette lyktes de med, og Thatcher ble med på en utenrikspolitisk endring basert på deres strategi om mer dialog med Moskva.

3.3 Akademikernes innflytelse på jernkvinnen, og Sovjetunionens «trusler»

Thatcher hadde stor tiltro til at akademikere skulle gi henne råd om hvilken politikk hun burde føre overfor Sovjetunionen. De var invitert for å presentere informasjon om ulike deler av Sovjetunionen, som skulle bidra til å gi Thatcher en større forståelse av det sovjetiske systemet. Dette utførte de på en tilfredsstillende måte, men det de ikke ga henne informasjon om, var en mulig politisk strategi. Dette kan man se ut fra måten Jullian Bullard, leder for Øst-Europa og Sovjetdepartementet, beskrev dokumentene:

I have now read the papers written by the 8 academics and circulated at No. 10. They seem to be mostly factual, with not much of an attempt to suggest to Western policy-makers what we ought to be doing.⁵⁸

Det er tydelig at ingen ny politisk endring er bestemt før seminaret. Det kan nærmest se ut til at Thatcher var i villrede over hva hun skulle gjøre, og akademikere hadde ingen tydelig strategi de kunne tilby henne. Thatcher fikk imidlertid statusrapport over hvordan Sovjetunionen var på daværende tidspunkt, og hvordan de kom til å utvikle seg. Selv om Sovjetunionen hadde store utfordringer på flere forskjellige områder, var ikke disse utfordringene store nok til at det sovjetiske systemet kom til å forandre seg radikalt i nærmeste fremtid. Det sovjetiske systemet var etter deres mening sterkt nok til å holde seg stabilt en god stund fremover.⁵⁹

Selv om akademikere ikke kunne tilby en politisk strategi, hadde deres bidrag stor innflytelse på Thatchers oppfattelse av Sovjetunionen. Seminaret gjorde at Thatcher så hvordan en endring ikke var sannsynlig i nær fremtid, på grunn av det sovjetiske systemet. De åtte akademikere

---

⁵⁸ J.L Bullard til Mr. Broomfield, 5. september 1983. www.margaretthatcher.org/document/111071.

⁵⁹ John Cole til Brian Fall 12. september 1983. www.margaretthatcher.org/document/111075. Hentet fra www.margaretthatcher.org. 10.10.14.

som var invitert hadde alle forberedt hvert sitt notat om ulike deler av Sovjetunionen. Gjennom omhyggelig diskusjon av de fire kategoriene samfunn, makt, system og økonomi, fikk Thatcher dyp innsikt i hvordan det sovjetiske samfunnet fungerte, og kom til å fungere fremover. Basert på disse opplysningene, med overtalelse fra Howe og Heseltine, blir den nye politikken vedtatt etter seminaret i september 1983.

Thatchers nye innsikt i Sovjetunionen gjorde at hun forkastet forslagene til FCO. FCO hadde i forkant av seminaret, ettersom ingen derfra var invitert til å delta, laget et «Action Programme». «Action Program» foreslo at Thatcher burde møte den sovjetiske statsministeren Andropov. I seminarets møtereferat blir det klart at dette ikke kommer til å skje før om 2-3 år, og at det var uaktuelt at hun skulle reise til Moskva for et slikt møte.⁶⁰ I tillegg blir det foreslått i rammeverket at Thatcher burde forsøke å skape en politikk som var i overenstemmelse med Shultz sitt utsagn om at Sovjetunionen var i gradvis utvikling til å bli et mer mangfoldig og åpent samfunn. I møtereferatet blir dette avvist, og britisk politikk skulle ikke basere seg på antagelsen om en forandring i det sovjetiske samfunnet.⁶¹ FCO sitt forhåndsforberedte notat hadde derfor ikke stor innflytelse på politikken som ble vedtatt.

Howes forslag blir på den andre siden tatt på alvor. Han argumenterer i forkant for møtet at Thatchers unike rolle i Europa og hennes gode forhold til president Reagan kunne gi Storbritannia en stemme i alliansen som de desperat trengte nå som den sovjetiske kampanjen mot INF-utplassering nådde sitt høydepunkt. På slutten av møtet måtte deltakerne også diskutere hvordan det britiske folket reagerte på at utplasseringen av INF-systemet nærmet seg. I tillegg skulle Thatcher se på muligheten for å påvirke Reagan til å begynne med Strategic Arms Reduction Talks (heretter START-samtaler) med Sovjetunionen under hennes besøk i Washington senere i september 1983. Alt dette blir tatt med videre i den britiske politikken overfor Sovjetunionen, og det er derfor rimelig å hevde at Thatcher var åpen for å ta i mot råd fra Geoffrey Howe.

Møtet skulle egentlig inneholde diskusjoner om flere deler av britisk utenrikspolitikk, men dette hadde blitt utelatt til fordel for en grundigere gjennomgang av Anglo-sovjetiske relasjoner og

---

⁶⁰ John Cole til Brian Fall 12. september 1983. www.margaretthatcher.org/document/111075. Hentet fra www.margaretthatcher.org. 10.10.14.

⁶¹ John Cole til Brian Fall 12. september 1983. www.margaretthatcher.org/document/111075. Hentet fra www.margaretthatcher.org. 10.10.14.

våpenkontroll.⁶² Dette viser hvordan britisk sovjetpolitikk hadde kommet øverst på agendaen for Thatcher, ettersom hun valgte å prioritere sovjetpolitikk fremfor diskusjoner om Storbritannias plass i EF.

De nye faktaopplysningene som Thatcher fikk på seminaret gjorde at hun måtte ta et aktivt valg. Hun kunne fortsette med den politikken hun hadde ført frem til seminaret, eller hun kunne endre den. Dersom hun valgte å fortsette med samme politikken, ville spenningen mellom øst og vest mest sannsynlig fortsette. Samtidig hadde USA tidligere uttalt at de forventet en gradvis modernisering av det sovjetiske samfunnet. Thatcher kunne ha valgt å forkaste akademikerne sine opplysninger og fulgt FCO sitt «Action Programme» med forslaget om å gå i tandem med USA. Med tanke på at Thatcher hele tiden måtte forholde seg til atlanterhavsalliansens politikk, virket dette som det mest ukontroversielle alternativet. Dette var likevel ikke det valget Thatcher tok.

Thatcher valgte å gå i en annen retning enn USA i sin nye utenrikspolitikk. Det hadde blitt diskutert om britisk politikk skulle basere seg på «the gradual evolution of the Soviet system towards a more pluralistic political and economic system»⁶³ slik George Shultz tidligere i 1983 hadde uttalt at amerikansk politikk skulle gjøre. Det ble etter seminaret konkludert med at britisk politikk *ikke* skulle basere seg på at Sovjetunionen kom til å forandre seg. Thatcher måtte derfor føre en politikk som tok stilling til hvordan Sovjetunionen faktisk var, ikke hvordan hun selv ønsket at de skulle være. For at dette skulle være mulig måtte Thatcher forandre sin retorikk totalt. I tillegg var det kun seks måneder siden Ronald Reagan hadde kalt Sovjetunionen for et «Evil Empire».⁶⁴ Det var lite som tydet på at USA hadde samme forventningene til Sovjetunionen som Storbritannia.

Det sovjetiske lederskapet bidro ikke til at Thatcher hadde lyst til å endre sin politikk. Seminaret på Chequers foregikk i den tidsperioden da forhandlingene om utplassering av INF⁶⁵ i Vest-Europa hadde nådd bristepunktet. INF skulle som kjent utplasseres før jul 1983. Forhandlingene så ut til å bryte sammen, fordi Storbritannia og Frankrike ikke ønsket at deres strategiske våpen skulle diskuteres i den kommende INF-avtalen mellom USA og Sovjetunionen. 27. august får

---

⁶² Geoffrey Howe til Margaret Thatcher 5. September 1983. www.margaretthatcher.org/document/111072. Hentet fra www.margaretthatcher.org, 10.10.14.

⁶³ John Cole til Brian Fall 12. september 1983. www.margaretthatcher.org/document/111075. Hentet fra www.margaretthatcher.org, 10.10.14.

⁶⁴ Campbell, *The Iron Lady: From Grocer's daughter to Prime Minister*, 218.

⁶⁵ Intermediate Nuclear Forces. Se historisk bakgrunn for utfyllende informasjon.

Thatcher et brev fra den sovjetiske lederen Jurij Andropov. Dette brevet utdypet hvordan det ville være umulig å få til en nedrustningsavtale etter INF-systemer var utplassert.⁶⁶

Her får Thatcher nok et moment å vurdere. Et brudd i forhandlingene mellom USA og Sovjetunionen ville igjen gjøre det vanskelig for Thatcher å søke mer dialog med Sovjetunionen. Samtidig var det helt nødvendig med dialog dersom det skulle bli større tillit mellom landene. Thatcher valgte å stå fast ved sitt krav om at Storbritannia sine strategiske våpen ikke skulle være en del av eventuelle forhandlinger rundt INF. Hun velger dermed å stå sammen med USA på spørsmålet om våpenbegrensning. Ettersom Thatcher nektet å godta at de strategiske våpnene skulle inngå i en eventuell nedrustningsavtale, minsket hennes muligheter for dialog med Sovjetunionen betraktelig. Hennes politiske handlinger gjenspeiler derfor ønsket om å holde alliansen sterk utad. Samtidig bestemmer hun seg for parallelt å øke kontakten med Sovjetunionen, i forsøk på å redusere spenningen. Thatcher førte på dette tidspunktet to forskjellige strategier: holde atlantehavsalliansen sterk sammen med USA, og søke en tilnærming til Sovjetunionen, uten USA.

Howe og Heseltine sine anbefalinger var det eneste konkrete forslaget Thatcher hadde fått, og dette forslaget gikk ut på mer dialog. Det var også deres alternative politiske linje hun til slutt valgte å følge. Det blir vanskelig å fastslå om hun valgte dette på grunn av ønsket om mer dialog, eller i mangel på andre politiske alternativer. Hun kunne valgt å holde seg til USAs videre strategi om at Sovjet ville utvikle seg naturlig. Hun foretar imidlertid en endring, selv om hun kanskje ikke ønsket akkurat den type endring som ble foretatt. Howe fortalte at Thatcher gikk med på å endre politikk «as long as they did not involve herself and she had the right to veto the talks if they went too far».⁶⁷ Thatcher var motvillig til endringen, men lot seg overtale av Howe og Heseltine.

Thatcher hadde også en regjering som hun måtte forholde seg til i denne perioden. Regjeringen ble ikke underrettet om møtet på Chequers, og fikk heller ingen informasjon om at Thatcher motvillig hadde gått med på en endring i sin politikk overfor Sovjetunionen.⁶⁸ Det blir derfor legitimt å hevde at Thatcher hadde noen få som hun støttet seg til når det gjaldt utenrikspolitikk, og regjeringen var ikke blant disse, i likhet med FCO. Hennes gruppe bestod av seg selv, Howe og Heseltine.

---

⁶⁶ Jurij Andropov til Margaret Thatcher, 27. August 1983. PREM 19/979.

⁶⁷ Howe, *Conflicts of Loyalty*, 317.

⁶⁸ Cabinet Conclusion 15.september 1983. CAB 128/76.

3.4 Innenrikspolitik som påskudd for å endre utenrikspolitik

Etter den politiske endringen overfor Sovjetunionen hadde blitt vedtatt, begynner Thatcher gradvis å innse hva hun kunne oppnå ved å delta i endringen overfor Sovjetunionen. Et moment som ikke kan utelates er de innenrikspolitiske årsakene som medvirket til Thatchers endring i utenrikspolitikken. Selv om utenrikspolitikken burde, i følge Heseltine, endres i genuint håp om å senke spenningen mellom øst og vest, var det også sterke stemmer hjemme i Storbritannia som Thatcher måtte ta hensyn til. I Heseltines notat til Thatcher før seminaret påpekte han at Storbritannia måtte få en mer tydelig stemme i internasjonal sammenheng.⁶⁹ Dette var noe Storbritannia hadde hatt mulighet til å unngå frem til da. Storbritannia hadde heller fått gjennomslag for sine politiske meninger ved at de hadde overtalt sine allierte. Dersom taktikken som innebar å holde en lav profil hadde lyktes, faller det seg naturlig å spørre hvorfor han mente at Thatcher skulle forandre politikk nå. Thatcher hadde allerede uttrykt overfor Sovjetunionen at hun ikke ville vike fra sin posisjon i INF-samtaler. Hennes politiske handlinger bærer derfor preg av ønsket om å holde «The Special Relationship» sterkt, og være en trofast alliert. Samtidig forandrer hun retorikk, slik at den ble en refleksjon av ønsket om å virke handlekraftig hjemme i Storbritannia, med en tydelig stemme i internasjonal politikk som jobbet aktivt for nedrustning. Thatcher sitt motiv for å ta del i den politiske endringen var derfor innenrikspolitisk, hun ønsket å fremstå som handlekraftig. Etter Falklandskrigen året før, hadde Thatcher fremstått som handlekraftig hjemme i Storbritannia. Hva hadde endret seg?

Heseltine forklarer at mange hjemme i Storbritannia ikke forstod hvorfor det ikke hadde kommet noen konkrete nedrustningsavtaler. Thatcher måtte derfor få en mer tydelig stemme i utenrikspolitikken, slik at det britiske folk kunne se at hun jobbet aktivt for å bedre forholdet mellom øst og vest. I tillegg var det viktig at det britiske folket så at hun engasjerte seg, slik at eventuelle brister i forholdet mellom øst og vest ikke kunne bli tilskrevet Thatchers manglende internasjonale rolle. Det er lett å tenke at de innenrikspolitiske var det som veide tyngst når Thatcher bestemte seg for å delta i den nye politikken, ettersom hun selv hadde uttalt at hun «would not waste time on all this international stuff».⁷⁰

Med de kommende INF-samtalene som så ut til å bryte sammen, ville Thatcher nødvendig få skylden for at nedrustningsavtalene ikke gikk fremover. Det er derfor plausibelt at hun bestemte seg for

---

⁶⁹ Michael Heseltine til Margaret Thatcher, 1. September 1983. www.margaretthatcher.org/document/111067. Hentet fra www.margaretthatcher.org. 10.10.14.

⁷⁰ Campbell, *The Iron Lady: From Grocer's daughter to Prime Minister*, 139.

å ta en tydeligere rolle nettopp på det tidspunktet hun gjorde, slik at hun i alle fall kunne si at hun hadde deltatt i forsøket på å senke spenningen mellom øst og vest. Samtidig står det i oppsummeringen etter seminaret at den nye politikken ikke skulle offentliggjøres.⁷¹ Dersom Thatcher ikke gjorde endringen i politikken offentlig, ville det heller ikke være noe politisk gevinst å hente på en endret britisk utenrikspolitikk overfor Sovjetunionen hjemme i Storbritannia. Bestemmelsen om ikke å offentliggjøre politikken virket derfor mot sin hensikt dersom målet var å vise at Thatcher var mer handlekraftig. Det er tydelig hvordan Thatcher måtte balansere mellom innenrikspolitikk og utenrikspolitikk i perioden. Hennes retorikk ble forandret for å virke mer handlekraftig, men den politiske endringen måtte holdes hemmelig på grunn av alliansesamarbeidet.

Det var likevel innenrikspolitiske fordeler ved å unnlate å gjøre politikken offentlig. På den måten unnlot Thatcher også å skape forventinger hun ikke kunne innfri. En endret britisk utenrikspolitikk som hadde mislykkes ville ført til at Thatcher virket mindre handlekraftig enn hun allerede gjorde. Det kunne ført til større misnøye hjemme i Storbritannia enn fraværet av en stemme i internasjonal politikk. En retorikk som viste at hun deltok i arbeidet for nedrustning var nok til å tilfredsstille de innenrikspolitiske kravene.

I tillegg ville det være fordelaktig med tanke på forholdet til USA. Ved ikke å offentliggjøre sin nye politikk, offentliggjorde hun heller ikke at hennes politikk tok en annen retning enn USAs politiske strategi. Howe hadde tidligere på sommeren informert Thatcher om at hun sto høyt i kurs i Washington, og det var viktig å holde det slik, ettersom den kommende tiden kunne bli utfordrende.⁷² For å tilfredsstille alle parter, ble det lettest å holde den nye politikken hemmelig. Alliansen virket dermed sterk utad. Den politikken hun presenterte offentlig var ikke i overensstemmelse med den som ble vedtatt på seminaret.

3.5 Flere grunner til å endre utenrikspolitikk

Det kan tenkes at Thatcher endret utenrikspolitikken utelukkende fordi hun selv ønsket det. Howe kan kun ha bidratt til å gjøre henne oppmerksom på at en endring var mulig. Samtidig fortalte hun selv at hun ikke skulle delta i den nye utenrikspolitikken. Alle indikasjoner tilsier at Howe både gjorde henne oppmerksom på en mulig endring, og overtalte henne til å vedta en endring som hun selv ikke ønsket, og heller ikke skulle ta del i. Howe og Heseltine hadde

---

⁷¹ John Cole til Brian Fall 12. september 1983. www.margaretthatcher.org/document/111075. Hentet fra www.margaretthatcher.org. 10.10.14.

⁷² Geoffrey Howe til Margaret Thatcher, 20. juli 1983. PREM 19/1404.

således lykkes i å overtale jernkvinnen til å endre politikk. Hun ønsket derfor ikke den nye politikken før *etter* at den var vedtatt.

Utenrikspolitikk brukes til flere formål enn innenrikspolitikk, og det blir derfor nødvendig å analysere om det kunne være andre formål som bidro til at Thatcher etter hvert ønsket å forandre sin politikk. Sikkerhet og selvstendighet er to sentrale områder av utenrikspolitikken. Den største sikkerhetstrusselen til Storbritannia i 1983 var Sovjetunionen, og mangelen på dialog med Kreml. Dette hadde som kjent vært Heseltines argument før seminaret.⁷³ Thatcher var også svært redd for sovjetisk ekspansjon, og ønsket om å trygge britiske interesser på flere områder kan ha vært avgjørende for Thatcher. Bruddet i INF-samtalene og Heseltines påminnelse om at mangelen på dialog var det farligste med Storbritannias sikkerhetssituasjon, må ha skremt Thatcher. Likevel var Storbritannia medlem av Atlanterhavsalliansen, som kontinuerlig arbeidet for sikkerhet i Vest-Europa. Dette var britiske satsningsområder, og hadde vært det lenge. Sikkerhetspolitikk var, gjennom Heseltine sin påvirkning på Thatcher, en indirekte årsak til at Thatcher ønsket å endre sin politikk. Likevel var det ikke avgjørende på hennes valg om å søke tilnærming til Sovjetunionen høsten 1983.

En annen grunn til at Thatcher kunne ha ønsket en tilnærming til Sovjetunionen, var Storbritannias økonomiske situasjon. Det har vært mye fokus på Thatcher sitt ønske om å gjenreise Storbritannia, og da måtte økonomien være i orden først. Forsvar koster enorme summer, og det er plausibelt at Thatcher ønsket å senke spenningsnivået for å kutte i forsvarsbudsjettet. INF – systemene som skulle utplasseres kunne bli en stor økonomisk byrde.

Likevel skulle USA finansiere mye av det nye INF-systemet, samtidig som Thatcher hadde brukt store summer på Falklandskrigen året før. Den totale prislappen på Falklandskrigen var rundt tre milliarder pund.⁷⁴ Den økonomiske situasjonen var bedre i 1983 enn i 1982, og det blir derfor rimelig å hevde at økonomien heller ikke i 1983 kunne ha stanset Thatchers ønske om å gjenopprette Storbritannias internasjonale ære.

Det finnes ikke monokausalitet i historie, og økonomi kan ha vært en grunn til utenrikspolitisk endring. Likevel hadde ikke økonomi stoppet Thatcher sitt ønske om å gjenreise Storbritannia som internasjonal stormakt i Falklandskrigen året før. En gjennomgang av kildematerialet gir grunnlag til å hevde at økonomi heller ikke høsten 1983 var en sentral grunn til å endre

---

⁷³ Michael Heseltine til Margaret Thatcher, 1. September 1983. www.margaretthatcher.org/document/111067. Hentet fra www.margaretthatcher.org. 10.10.14.

⁷⁴ Campbell, *The Iron Lady: Margaret Thatcher, from Grocers Daughter to Prime Minister*, 204.

Storbritannias utenrikspolitikk, ettersom ressursene skulle brukes på vitale interesser, deriblant NATO. Økonomi var derfor ikke Thatchers hovedgrunn til å endre politikken i tiden rundt seminaret.

Prestisje var hovedgrunnen til at Thatcher ønsket å endre sin politikk overfor Sovjetunionen. Innenrikspolitisk ville Thatcher virke mer handlekraftig etter indikasjoner fra Heseltine. Hennes popularitet i hjemlandet kunne øke dersom hun viste at hun deltok aktivt i arbeidet for nedrustning. På den internasjonale arena ønsket Thatcher å vise at Storbritannia fortsatt var en stormakt. Hennes ønske om å gjenreise Storbritannia som stormakt hadde ikke blitt mindre etter Falklandskrigen. Da Thatcher opplever nederlaget som kommer etter den amerikanske invasjonen av Grenada, innser Thatcher at hun må ta del i den politiske endringen. For å få innflytelse på USA, må hun bedre forholdet til Sovjetunionen. Det var dette som gjorde at Thatcher utover høsten 1983 ble en aktiv deltager i den endrede politikken overfor Moskva.

4.0 “Men to do business with”

Top political contact between the British and the Soviet leadership was resumed here today [...] with the news that Britain's Prime Minister Mrs. Margaret Thatcher will meet the new Russian leader Mr. Konstantin Chernenko after the funeral of President Yuri Andropov.⁷⁵

Etter seminaret høsten 1983 var de nye linjene i britisk utenrikspolitikk overfor Sovjetunionen lagt, og Thatcher begynte gradvis å involvere seg i den nye politikken. Det var en kobling mellom den politiske endringen som ble vedtatt på seminaret, og de politiske handlingene i tiden frem til møtet med Gorbatsjov. Thatcher måtte også i 1984 forsøke å balansere mellom forskjellige politiske interesser. Grunntanken var likevel den samme som ble bestemt etter seminaret: holde atlantehavsalliansen sterk, samtidig som forholdet til Sovjetunionen måtte bedres. I dette kapittelet analyserer jeg hvorfor Thatcher deltok mer aktivt i den nye politikken, og hvordan dette ledet til Gorbatsjovs besøk i Storbritannia. Etter invasjonen på Grenada innså også Thatcher at hun måtte delta i en politisk endring, selv om hun fortsatt skulle støtte USA utad. Grenada ble det endelige vendepunktet der Thatcher innså at hun måtte ta en mer aktiv rolle i den politiske endringen. I dette tidsrommet fikk hun klar indikasjon på at det var svært vanskelig å samkjøre sin politikk med USA. Samtidig så hun hvilke fordeler hennes deltagelse i den nye politikken kunne gi, både innenrikspolitisk og utenrikspolitisk.

Thatcher og Reagan hadde forskjellige politiske strategier, og Storbritannia hadde liten mulighet til å utøve innflytelse på USA. I offentligheten måtte de imidlertid stå sammen, ettersom alliansen måtte fremstå som sterk og solid dersom det skulle lykkes å presse Sovjetunionen tilbake til forhandlingsbordet etter bruddet i INF-avtalene, som Sovjetunionen hadde forlatt høsten 1983. Samtidig måtte Thatcher føre en politikk som ga henne mulighet til å påvirke USAs sovjetpolitikk.

I tillegg måtte Thatcher hele tiden forholde seg til hvordan hun ville bli oppfattet hjemme, etter Heseltine minnet henne på at hun ikke virket som en handlekraftig aktør i forholdet mellom øst og vest. Hennes mer aktive rolle viste seg i hennes besøk til Moskva allerede i februar 1984. I tillegg var Howes reise til Moskva og ulike invitasjoner til sovjetiske ministre en bekreftelse på at Thatcher gradvis gikk inn for å realisere den nye politikken, som hun selv ikke skulle være en del av til å begynne med. Kapittelet analyserer også målene for møtet med Gorbatsjov, for å

---

⁷⁵ Telegram fra Iain Sutherland til FCO, 14 februar 1984. PREM 19/1646. Iain Sutherland var den britiske ambassadøren i Moskva.

finne ut hvilke behov dette møtet skulle dekke. Selv om forventningene til møtet var lave, var det kjent at Thatcher kom til å få en svært gunstig posisjon overfor både USA og Sovjetunionen dersom hun klarte å skape en relasjon med Gorbatsjov, noe som påvirket hvor mye innsats hun la ned i forkant av møtet.

4.1 The sour relationship

Da den sovjetiske lederen Jurij Andropov døde i februar 1984, reiste Thatcher til Moskva i begravelse. Dette på tross av hennes uttalelser året før der hun hadde sagt klart i fra at hun ikke ønsket å involvere seg i den nye politikken. I tillegg står det presisert i referatet fra seminaret at Thatcher ikke skulle møte den sovjetiske statslederen på daværende tidspunkt, og at et slikt møte ikke kunne bli aktuelt før to-tre år frem i tid.⁷⁶ Det ble også påpekt at et eventuelt møte mellom Thatcher og Andropov burde finne sted i vesten, ettersom Andropov aldri hadde reist dit. Det var helt uaktuelt at hun skulle reise til Moskva for et slikt møte mellom statslederne.⁷⁷ Thatchers valg om å reise til Moskva bryter derfor med den politikken hun hadde vedtatt noen måneder før. Det blir derfor naturlig å undersøke hva som hadde skjedd mellom september 1983 og februar 1984 som fikk Thatcher til å ta en helomvending.

Den amerikanske invasjonen av Grenada i oktober 1983 fikk Thatcher til å innse at Storbritannia hadde en underlegen rolle i alliansen. Grenada var en av årsakene til at Thatcher ble mer villig til å ta del i den nye politikken. Invasjonen skapte alvorlig splid i det angloamerikanske forholdet. Dagen før invasjonen hadde Howe forklart i det britiske underhuset⁷⁸ at Storbritannia hadde kontinuerlig kontakt med USA, og det var ingen grunn til å tro at en invasjon var nær. Da USA invaderte dagen etter, den 25. oktober 1983, var ydmykelsen total.

I tiden rett etter Grenada var det ikke lenger like viktig å støtte USA utad, noe som hadde vært hovedgrunnen til at den politiske endringen fra seminaret ikke skulle offentliggjøres. Howe forteller i sin biografi at han selv, Thatcher og Heseltine hadde blitt svært overrasket da Reagan ikke hadde ventet på deres svar vedrørende en mulig amerikansk invasjon på Grenada.⁷⁹ Grenada hadde vært en britisk koloni frem til 1974, og var fortsatt medlem av The

---

⁷⁶ John Cole til Brian Fall 12. september 1983. www.margaretthatcher.org/document/111075. Hentet fra www.margaretthatcher.org. 10.10.14.

⁷⁷ John Cole til Brian Fall 12. september 1983. www.margaretthatcher.org/document/111075. Hentet fra www.margaretthatcher.org. 10.10.14.

⁷⁸ Det britiske underhuset (House of Commons) er et av to kammer i det britiske parlamentet, og har 650 medlemmer. Disse er folkevalgt, i motsetning til de som sitter i overhuset (House of Lords).

⁷⁹ Howe, *Conflicts of loyalty*, 329.

Commonwealth. I oktober 1983 tok et militærregime makten, og henrettet den daværende statsministeren på øya. Seks dager senere invaderte USA Grenada, uten å ta hensyn til hva den britiske regjeringen mente om dette. Thatcher ble meget opprørt over mangelen på konsultasjon, og opplevde at hennes råd ikke hadde noen betydning for Reagan.⁸⁰ Hun gikk offentlig ut og fortalte at amerikanerne hadde gjort en stor feil i å invadere Grenada. Reagan ble i sin tur oppgitt over Thatcher, etter at han hadde støttet henne i Falklandskrigen året før.⁸¹ Thatcher må på dette tidspunktet ha innsett hvor lite innvirkning hun faktisk hadde på Reagan.

Situasjonen mellom USA og Storbritannia var så ille, at en utredning av det «The Special Relationship» ble foretatt i slutten av 1983. Den britiske ambassadøren i Washington, Oliver Wright, sendte ut et notat som i to deler analyserte forholdet mellom USA og Storbritannia, henholdsvis i «The Problem» og «The Policy». Han fortalte i innledningen at «The first idea to banish from our minds is one still strangely prevalent in Britain: that the US is, somehow, more like us than other foreign countries are: a bit like Britain, only bigger».⁸² Her blir det klart at det angloamerikanske forholdet gradvis hadde blitt dårligere. USA var ikke som Storbritannia, og denne tankegangen måtte britene kvitte seg med. Wright hevdet at USA var, på mange områder, mer fremmed enn Tyskland og Frankrike. Etter Grenada ble dette også klarere for Thatcher.

Samtidig kunne Wright fastslå at det eksisterte noe som kunne kalles et «spesielt forhold». Han benytter anledningen til å påpeke at forholdet mellom USA og Storbritannia fortsatt var et solid forhold, selv om det kanskje ikke alltid ville forbli slik. Thatchers offentlige uttalelser om USA etter Grenada hadde såret Reagan dypt.⁸³ Selv etter dette hadde likevel Reagan omtalt sitt forhold til Thatcher som svært spesielt. Det er påfallende hvor kort tid det tok fra Thatcher mottok dette skrivet, til hun offentlig gikk ut og støttet USA i sin politikk. Med avgjørelsen om å gi offentlig støtte til USA velger Thatcher igjen å holde alliansen sterk utad. Thatcher forstod imidlertid på dette tidspunktet at deres politikk ikke kom til å bli samkjørt så lenge USA og Storbritannia ikke hadde den samme oppfattelsen av hvilken politikk som ville føre til senkning av spenningen. Hun valgte derfor å støtte USA offentlig, men forstod at det ikke ville bli redusert spenning mellom øst og vest i nær fremtid dersom USA og Storbritannia skulle føre

---

⁸⁰ Aldous, *Reagan and Thatcher: The difficult relationship*, 156; Referat fra møtet mellom Margaret Thatcher og den amerikanske ambassadøren i Storbritannia, 19. desember 1983. PREM 19/1404.

⁸¹ Howe, *Conflicts of loyalty*, 331-332.

⁸² Notat av Oliver Wright «The Special Relationship – The Policy». 14. desember 1983. PREM 19/1404.

⁸³ Notat av Oliver Wright «The Special Relationship – The Policy». 14. desember 1983. PREM 19/1404.

samme politikk. USA skulle jo vente på den naturlige utviklingen i Sovjetunionen, og Thatcher visste fra seminaret at denne ikke kom i nærmeste fremtid. I tillegg ville hun virke lite handlekraftig hjemme i Storbritannia dersom hun ikke viste noen tegn til å delta i forsøk på bedre forholdet mellom øst og vest.

Oliver Wright påpeker, i likhet med Thatcher, at det var store politiske forskjeller mellom USA og Storbritannia:

Within the NATO area we still agree on the need for defence and deterrence, but we have differing views on the value of detente. We see what it has delivered in Europe: the Americans see what it has failed to deliver elsewhere.⁸⁴

Det blir helt tydelig etter Wright sitt notat at USA og Storbritannia hadde forskjellig oppfatning om hvordan vesten skulle forholde seg til Sovjetunionen. På seminaret på Chequers bestemte Storbritannia seg for å gjenoppta Detentè, i et forsøk på å bedre forholdet til Sovjetunionen. Som Wright påpekte, hadde USA en annen tankegang rundt Detentè enn Storbritannia.

Notatet bidro også til å informere om Storbritannia sine muligheter til å påvirke USAs politikk. Wright sin konklusjon bekreftet det Thatcher hadde tenkt etter Grenada. I saker der Storbritannia hadde noe å bidra med, annet enn råd alene, ville muligheten for innflytelse være stor. I tilfeller der Storbritannia ikke hadde annet enn anbefalinger og analyser, ville de ha liten innvirkning på amerikansk politikk.⁸⁵ Dersom Storbritannia ville ha en politikk med Detentè overfor Sovjetunionen, måtte de derfor føre den alene, ettersom USA ikke hadde tro på den politikken, og Storbritannia ikke hadde noe å tilby som kunne få dem til å forandre mening. Dersom hun kunne etablere et godt forhold til den sovjetiske statslederen, kunne hun kanskje i fremtiden ha noe å tilby USA, og dermed muligheten til å påvirke dem politisk. Da Thatcher holdt tale i Washington i september 1983, uttalte hun at: «we stand therefore – if and when the circumstances are right – to speak to the Soviet Union».⁸⁶ Hun fikk ingen stor respons på dette. 15 måneder senere, etter at Gorbatsjov hadde besøkt Storbritannia, er det påfallende hvor kort tid det tar før Reagan også inviterer Gorbatsjov. Veien dit var imidlertid lang i desember 1983. Thatcher bestemte seg for å forandre politikk, men det var fortsatt kun en liten gruppe som visste om denne politikken. George Urban, en av Thatchers utenrikspolitiske rådgivere, forteller

---

⁸⁴ Notat av Oliver Wright "The Special Relationship – The Policy". 14. desember 1983. PREM 19/1404.

⁸⁵ Notat av Oliver Wright "The Special Relationship – The Policy". 14. desember 1983. PREM 19/1404.

⁸⁶ Howe, *Conflicts of loyalty*, 321.

at han måtte forandre retorikken på en tale han skulle holde i januar 1984, etter råd fra utenriksrådgiver Hugh Thomas, som uttalte at «I think, for good or evil, the Prime Minister is toying with the idea of some kind of an approach to the USSR».⁸⁷ Thomas påpeker i tillegg at Thatcher ikke hadde kommet over skuffelsen etter Grenada. Det er tydelig at Thatchers nærmeste rådgivere ikke hadde informasjon om den nye politikken fra seminaret. Howe, Heseltine og Thatcher fortsatte derfor å være de som styrte utenrikspolitikken, sammen med deres respektive statssekretærer. Selv etter seminaret var det disse som fortsatte å styre britisk utenrikspolitikk.

4.2 Jernkvinnen reiser bak jernteppet

Som første steg for å bedre forholdet til Sovjetunionen, bestemte Thatcher seg for å reise i begravelsen til Andropov. Ingen britisk statsminister hadde vært i Moskva siden 1975.⁸⁸ Thatcher hadde heller ikke deltatt i Bresjnevs begravelse to år før. Hennes besøk markerte derfor noe nytt. Samtidig er det ikke nødvendigvis slik at hun hadde bestemt seg for å ta del i politikken selv om hun reiste i begravelse. Det er naturlig at statsledere reiser i begravelse til andre statsledere, og fraværet av en representant ville vært mer unaturlig. En liste over deltagere viser at det var nesten like mange land som skulle sende sin utenriksminister eller sine respektive kongelige. Thatcher kunne derfor sendt Geoffrey Howe alene. Likevel valgte hun å bli med til Moskva, selv om hun året før hadde nektet å delta på et møte mellom statslederne i nærmeste fremtid. Dette tyder på at Thatcher ønsket å delta, og hun ville bidra til å følge opp politikken med handling.

Hennes tur til Moskva bidro også til å skape et bilde av henne som handlekraftig i hjemlandet. Thatcher uttaler til pressen kort tid etter møtet at hun og utenriksministeren hadde begynt arbeidet for et bedre forhold allerede i september året før.⁸⁹ Hun tok, med sitt besøk i Moskva, en tydeligere rolle som aktør i forholdet mellom øst og vest, slik Heseltine hadde oppfordret henne til før seminaret på Chequers.⁹⁰

På møtet med Konstantin Tsjernenko virket Thatcher svært interessert i å skape gode relasjoner med den nye sovjetiske lederen.⁹¹ Hun forteller også pressen i etterkant at møtet hadde vært

---

⁸⁷ Urban, George. *Diplomacy and Disillusion at the court of Margaret Thatcher*. (London: I.B. Tauris & Co Ltd, 1996), 64-65.

⁸⁸ Lev Appleyard til Charles Powell, 28 juni 1984. PREM 19/1394.

⁸⁹ Intervju i Moskva, 14 februar 1984. PREM 19/1646.

⁹⁰ Michael Heseltine til Margaret Thatcher, 1. September 1983. www.margaretthatcher.org/document/111067. Hentet fra www.margaretthatcher.org. 10.10.14.

⁹¹ Referat fra møtet skrevet av Iain Sutherland. PREM 19/1646.

svært fruktbart, men at det var konfidensielt.⁹² Dette hadde hun lovet Tsjernenko, og tillit måtte bygges dersom det nye forholdet skulle fungere. Det at Thatcher fulgte opp sine løfter viser at hun var interessert i få den sovjetiske lederens tillit. Samtidig forteller Thatcher selv at hun ikke var imponert over mannen.⁹³ Tsjernenko kunne ikke tilføre noe nytt til den anglo-sovjetiske relasjonen i følge Thatcher, ettersom han bar preg av å ha vært i partiet under Josef Stalin. Tsjernenko var en person som verken kunne, eller ønsket, å forandre det sovjetiske systemet. Det at Thatcher likevel ønsket å snakke med han, tyder på at hun nå skulle forsøke å skape dialog med Moskva basert på hvordan det sovjetiske systemet var, og ikke hvordan hun selv ønsket at det skulle være, slik som det hadde blitt vedtatt på seminaret.

Samtidig hadde hun mottatt store mengder bakgrunnsinformasjon om Tsjernenko før hun reiste, blant annet om hans helsetilstand. Det blir påpekt at Tsjernenko i 1983 hadde vært borte i en lengre tidsperiode på grunn av sykdom, og i følge forskjellige sovjetiske kilder var det enten hjertetrøbbel eller lungekreft.⁹⁴ Også Howe påpeker i ettertid hvordan Tsjernenko tydelig var preget av sykdom. Selv om Thatcher skulle akseptere Sovjetunionen slik de var, begynte hun i tiden rundt begravelsen å forstå at noe kunne endre seg.

På bakgrunn av informasjonen, må Thatcher ha forstått at Tsjernenko ikke kom til å være sovjetisk leder lenge. Han var tross alt 72 år og hadde åpenbart store helseproblemer. Dette fikk hun indikasjoner på av Storbritannia sin ambassadør i Moskva, Iain Sutherland, dagen før hun skulle reise.⁹⁵ Hun tok derfor med seg legen sin til Sovjetunionen for å estimere Tsjernenko sin levetid.⁹⁶ Doktoren anslo at Tsjernenko hadde KOLS, og rundt 13 måneder igjen å leve. Tsjernenko døde i mars 1985, og legens estimat stemte nærmest på dagen. Om Thatcher i utgangspunktet reiste for å skape en relasjon med den nye lederen, ble det klart at det ikke var noe vits, etter at legen hadde forklart hans helsesituasjon.

Reisen til Moskva tok derfor en annen retning enn forventet, og førte til at Thatcher intensiverte jakten på den neste sovjetiske lederen. Det ble viktigere å skape en god relasjon med etterfølgeren til Tsjernenko. Begravelsen var imidlertid et viktig første steg for å bedre relasjonen til Sovjetunionen. En begravelse er også en mindre formell situasjon enn et møte mellom Thatcher og Andropov/Tsjernenko alene hadde vært. Det var derfor lite å tape for

---

⁹² Referat fra møtet skrevet av Iain Sutherland. PREM 19/1646.

⁹³ Thatcher, *The Downing Street Years*, 458.

⁹⁴ Memorandum. PREM 19/1646.

⁹⁵ Telegram fra Iain Sutherland til FCO, 13 februar 1983.

⁹⁶ Jonathan Aitken, *Margaret Thatcher: Power and Personality*, 479.

Thatcher ved å reise dit, men mye å vinne. Det er rimelig å hevde at det var derfor hun reiste, selv om hun hadde tatt avstand fra selv å være involvert i endringen. Hun hadde mye å vinne på reisen, både innenrikspolitisk og utenrikspolitisk.

Som et annet ledd i å øke den diplomatiske kontakten med Sovjetunionen, reiste også Geoffrey Howe til Moskva i juli. Dette var det første besøket en britisk utenriksminister gjorde til Moskva siden 1977.⁹⁷ Besøket var dermed et ledd i politikken som gikk ut på å skape større kontakt på flere ministernivå. Howe foreslo før sitt besøk til Moskva at han kunne invitere Tsjernenko til Storbritannia. Dette ville skape kontakt også på toppnivå i politikken. Charles Powell, Thatchers statssekretær, forklarer at det ikke var noen vits i å invitere Tsjernenko, ettersom det ville virke støtende på grunn av den pågående debatten om menneskerettigheter i Sovjetunionen.⁹⁸ Thatcher sa seg enig, og fortalte at det var alt for tidlig å invitere Tsjernenko.⁹⁹ Likevel hadde den nye politikken gitt resultat i form av økt diplomatisk kontakt allerede i midten av 1984.

Den nye politikken ble som kjent vedtatt høsten 1983, og allerede før sommeren var omme i 1984 hadde både Thatcher og Howe besøkt Moskva. Den totale endringen i politikk fra hennes første regjeringperiode var tydelig, da verken Thatcher eller daværende utenriksministere Lord Carrington eller Francis Pym hadde reist til Sovjetunionen. Dette viser at Howe også fulgte opp den nye politikken med handling, og den diplomatiske kontakten mellom landene økte.

Innenrikspolitikk spilte også en rolle på Thatchers økende deltagelse i britisk sovjetpolitikk utover sommeren 1984. Den innenrikspolitiske situasjonen hadde endret seg i løpet av de første månedene i 1984. Den kjente gruvearbeiderstreiken hadde begynt i mars.¹⁰⁰ Selv om kildene ikke kan bekrefte at Thatcher ønsket en annerledes utenrikspolitikk på grunn av denne faktoren, er det tenkelig at hennes ønske om å fremstå som handlekraftig økte i takt med streikens omfang hjemme. Innenrikspolitikken hang hele tiden tett sammen med Thatchers utenrikspolitikk, også i 1984, og innenrikspolitikk var en av grunnene til at hun hadde reist til Moskva i begravelse. Hun trengte å virke handlekraftig hjemme i Storbritannia på dette tidspunktet.

---

⁹⁷ Iain Sutherland til FCO, 3. juli 1984. PREM 19/1394.

⁹⁸ Det var pågående diskusjoner rundt sovjetiske jøder sine rettigheter, blant annet hvilken mulighet de hadde til å forlate Sovjetunionen. Særlig var det fokus Andrej Sakharov, en sovjetisk kjemiker og menneskerettighetsaktivist som i 1975 vant Nobels fredspris. Han fikk ikke mottatt denne selv, da han ikke fikk utreisetilatelse.

⁹⁹ Charles Powell til Margaret Thatcher, 28 juni 1984. PREM 19/1394.

¹⁰⁰ Geoffrey Smith, *Reagan and Thatcher* (London: Bodley Head Ltd, 1990), 139.

4.3 Gorbatsjov som løsning på «alt»

I tillegg til at både Thatcher og Howe reiste til Moskva, ble det bestemt at det skulle inviteres sovjetiske ministre til Storbritannia. Mikhail Gorbatsjov var en av dem som ble invitert, og han ble forventet å komme allerede i 1984, dersom han aksepterte invitasjonen. I sin biografi forteller Thatcher at hun oppdaget Gorbatsjov fordi hun søkte etter en person som han.¹⁰¹ Grunnen til at hun søkte en person som han finnes i kildene fra seminaret på Chequers:

It might also be useful to arrange at the appropriate time for other senior members of the Politbureau, particularly potential successors to Andropov, to visit London. The Prime Minister would be prepared, in principle; to receive one or more such visitors.¹⁰²

Sovjetiske ministre som ikke tilhørte det øverste sovjetiske lederskapet, var Thatcher åpen for å møte allerede i 1983. Invitasjonen av Gorbatsjov var dermed en gjennomføring av den politikken som ble bestemt på Chequers. Her var det en klar kobling mellom politikk og handling. Det ble ansett som nyttig å invitere mulige etterfølgere til Tsjernenko, særlig med tanke på muligheten til senere å påvirke USA sin politikk. I juni 1984 ble det bestemt at Gorbatsjov skulle inviteres til Storbritannia. I tillegg skulle den sovjetiske utenriksministeren Andrej Gromyko, og den sovjetiske nestlederen Geidar Aliev inviteres.¹⁰³ Thatcher skulle, som vedtatt på seminaret på Chequers, møte alle tre personlig når de kom.¹⁰⁴ Det hastet tydeligvis å få snakke med Gorbatsjov, ettersom de andre ministerne ikke skulle komme før 1985/86. Dette tyder på at Thatcher var ivrig etter å skape en relasjon med Gorbatsjov så snart som mulig. Legen hennes hadde allerede påpekt Tsjernenko sin korte gjenværende levetid, og Archie Brown hadde snakket om Gorbatsjov som mulig sovjetisk leder allerede på seminaret i 1983.¹⁰⁵

Samtidig kunne ikke Gorbatsjov inviteres uten videre. Ettersom han kun var seniormedlem i partiet, isteden for en lederfigur, måtte han inviteres av en britisk person på samme politiske nivå. Anthony Kershaw, en britisk økonom, hadde delvis tilsvarende stilling i britisk politikk som Gorbatsjov i sovjetisk politikk, og det ble bestemt at han skulle være den formelle verten

---

¹⁰¹ Thatcher, *The Downing Street Years*, 452.

¹⁰² John Coles til Brian Fall 12. september 1983. www.margaretthatcher.org/document/111075. Hentet fra www.margaretthatcher.org. 10.10.14.

¹⁰³ Geidar Aliev hadde tittelen «First Deputy Premier of the Soviet Union», mellom 1982 og 1987. Dette er en stilling under lederen i Sovjetunionen, og Aliev hadde denne tittelen under Jurij Andropov, Konstantin Tsjernenko og delvis under Mikhail Gorbatsjov mens de var generalsekretærer av kommunistpartiet, som i praksis mente at de var Sovjetunionens øverste leder.

¹⁰⁴ Charles Powell til Roger Bone, 5. juni 1984. PREM 19/1394.

¹⁰⁵ Archie Brown, «The Change to Engagement in Britain's Cold War Policy: The Origins of the Thatcher-Gorbachev Relationship» i *Journal of Cold War Studies* 10, no.3 (2008): 3-15.

under besøket. Thatcher hadde flaks, fordi Den Interparlamentariske Union (IPU) i Storbritannia hadde en utestående invitasjon til en sovjetisk delegasjon. Dersom både IPU og Anthony Kershaw stilte seg positive til å invitere Gorbatsjov, skulle en invitasjon sendes ut snarest. Gorbatsjov skulle bli invitert som medlem, eller helst leder, av IPU-delegasjonen. Thatcher, Howe eller Heseltine kunne ikke invitere Gorbatsjov ettersom de ikke hadde tilsvarende politisk stilling. Aliev hadde derimot en lederposisjon, slik at det hadde vært lettere å invitere ham.¹⁰⁶

Likevel var det ikke Aliev som ble invitert til å komme først. Dette viser hvor viktig det var å få invitert Gorbatsjov, og hvor mye innsats Thatcher faktisk la ned i at han skulle komme. Han måtte inviteres i 1984, og ettersom han ikke var et medlem av det sovjetiske lederskapet, måtte han inviteres på en annen måte. Dette var i tråd med det som ble bestemt på Chequers, om at Thatcher ikke skulle invitere gjester selv, men var åpen for å møte dem dersom de kom. Da ble det ikke like tydelig offentlig at hun hadde endret politikken sin. Politikken som ble vedtatt etter Chequers ble fulgt: Thatcher skulle møte mulige etterfølgere etter Tsjernenko, men den nye politikken skulle ikke offentliggjøres.

Da møtet med Mikhail Gorbatsjov var et faktum, ble det utviklet en del mål for møtet. I oktober 1984 ble det klart at Gorbatsjov skulle komme på besøk til Storbritannia i slutten av desember samme år. Han skulle i løpet av oppholdet se på forskjellige deler av det britiske samfunnet.¹⁰⁷ Thatcher øynet muligheten for å skaffe seg førstehåndsinformasjon om den mulige etterfølgeren til Tsjernenko. Hun håpet også hun fikk mulighet til å påvirke ham med vestlige verdier, gjennom å vise hvordan Storbritannia og den vestlige økonomien fungerte. Thatcher sitt utenrikspolitiske mål hadde lenge vært å skape vestlig innflytelse i Sovjetunionen og Øst-Europa. Hun bekreftet overfor den amerikanske ambassadøren i Storbritannia at dette var grunnen til hennes besøk i Ungarn i 1983.¹⁰⁸ Ettersom muligheten til å oppnå innflytelse i Sovjetunionen var snever, skulle Storbritannia begynne med Øst-Europa.

Den sovjetiske ambassadøren beskrev forholdet mellom Storbritannia og Sovjetunionen som tilfredsstillende på daværende tidspunkt, hadde det ikke vært for utplasseringen av INF-systemene.¹⁰⁹ På grunn av utplasseringen var ikke forholdet optimalt i månedene før Thatcher skulle ta i mot Gorbatsjov. Dette måtte tas med i beregningen når en liten gruppe skulle sette

---

¹⁰⁶ Roger Bone til John Coles, 4.juni 1984. PREM 19/1394.

¹⁰⁷ Charles Powell til Margaret Thatcher. PREM 19/1394.

¹⁰⁸ Referat fra møtet mellom Thatcher og den amerikanske ambassadøren. PREM 19/1404.

¹⁰⁹ Geoffrey Howe til Iain Sutherland, 15 oktober 1984. PREM 19/1394.

realistiske mål for møtet med Gorbatsjov. I tillegg til det noe kjølige anglo-sovjetiske forholdet, måtte Gorbatsjovs personlighet tas til etterretning når Howe og hans sekretær Lev Appleyard skulle bestemme hva de ønsket å oppnå med besøket til Gorbatsjov. Han ble ansett som en mann som kunne forandre det sovjetiske systemet. Likevel var det ikke sikkert at han kom til å bli den neste sovjetiske lederen, ettersom det var flere andre som hadde en høyere stilling enn Gorbatsjov.¹¹⁰ Den sovjetiske utenriksministeren, Gromyko, var en av dem som hadde høyere stilling enn Gorbatsjov innad i det sovjetiske partiet. Likevel var det ikke ventet at verken han, eller noe av de andre med en høyere posisjon i partiet kom til å ta over etter Tsjernenko.

Selv om Gorbatsjov var det naturlige valget, måtte han «spille kortene sine riktig», ettersom han kun var 53 år.¹¹¹ I november var det derfor ikke klart hvem som ble den neste lederen i Sovjetunionen. Det ble påpekt at dersom Gorbatsjov ble den neste lederen, kunne han være mannen som tok Sovjetunionen inn i det neste århundre. Møtet med ham kom derfor til å bli svært viktig for fremtidig relasjonsbygging. Dette satte større press på Thatcher, dette var en sjanse hun ikke kunne la fare.

Gorbatsjov var yngre enn sine forgjengere og derfor av en annen skole enn de som hadde regjert i Sovjetunionen frem til da. Likevel var det ingenting som tydet på at han kom til å revolusjonere det sovjetiske systemet. Thatcher måtte ta utgangspunkt i at Gorbatsjov var en ekte kommunist, akkurat som sine forgjengere. Ettersom det ikke var sikkert at han kom til å ta over etter Tsjernenko, var det viktig at han under sitt besøk ikke ble omtalt som den neste lederen i Sovjetunionen. Dette kunne føre til at Grigory Romanov¹¹², som hadde blitt sett på som en av Gorbatsjovs konkurrenter til å overta lederskapet, kunne anklage Gorbatsjov for å utnytte sin posisjon. Det var derfor hele tiden viktig å behandle ham som den sovjetiske ministeren han var, og ikke hva han kunne bli i fremtiden.¹¹³ Her ser man klart at Storbritannia fortsatt var usikre på om Gorbatsjov kom til å bli den neste sovjetiske lederen. Likevel var det gode indikasjoner på at Thatcher både trodde og håpet at han skulle bli det, og hun ønsket å snakke med han snarest mulig.

---

¹¹⁰ Fakta om Gorbatsjov. PREM 19/1394.

¹¹¹ Lev Appleyard til Charles Powell, 19. november 1984. PREM 19/1394.

¹¹² Thatcher uttalte at hun hadde likt ideen om en ny Romanov som leder i Moskva (Romanov-familien, kongefamilien i Russland, ble drept da kommunistene tok styringen i Sovjetunionen i 1917. Grigory Romanov var ikke i slekt med dem), men at hans luksuriøse livsstil virket avstøtende på henne; Thatcher, *The Downing Street Years*, 453.

¹¹³ Lev Appleyard til Charles Powell, 19. november 1984. PREM 19/1394.

De generelle målene til Storbritannia gikk ut på å vise hva et fritt marked kunne oppnå, i tillegg til å vise at Storbritannia hadde sin egen utenrikspolitiske stemme. Storbritannia sin utenrikspolitikk var ikke kun en refleksjon av USA sin utenrikspolitikk, slik Sovjetunionen likte å tro.¹¹⁴ Det var likevel ikke en misoppfattelse fra sovjetisk side at Thatcher kun fulgte USAs utenrikspolitikk, da Thatcher støttet USA utad i alle saker. Kritikken etter Grenada må sees på som et unntak heller enn regelen. Å vise Storbritannia sin uavhengige stemme var et av hovedmålene som var satt etter seminaret på Chequers året før.¹¹⁵ Storbritannia skulle få en mer aktiv stemme i utenrikspolitikken, og det var derfor de hadde valgt en annen tilnærming til Sovjetunionen enn USA. Storbritannia hadde ønsket å skape mer dialog, og nå skulle de få bevist sin egen stemme overfor Sovjetunionen og andre som eventuelt tvilte på at Storbritannia var handlekraftig på egenhånd. Dette var imidlertid ikke det samme som at Storbritannia brøt med USA. Det var et viktig mål å understreke for Sovjetunionen at USA var Storbritannia sine hovedallierte, og alliansen var særs solid. Samtidig ville Thatcher fortelle at Reagan, som akkurat hadde blitt gjenvalgt, hadde muligheten til å skape politikk uten å tenke på gjenvalg. De første årene av hans siste regjering ga derfor en gylden mulighet til å skape fremgang i nedrustningsavtaler, og denne muligheten burde ikke Sovjetunionen gå glipp av.¹¹⁶ Selv om Thatcher fører en annen politikk enn USA overfor Sovjetunionen, var det viktig å understreke hennes uavkortede lojalitet til Ronald Reagan.

De mer spesifikke målene for møtet var å få innsikt i Gorbatsjovs personlighet. Gjennom han skulle Storbritannia få innsikt i de sovjetiske problemer, prioriteringer og intensjoner for videre sovjetisk politikk.¹¹⁷ I tillegg skulle det presiseres overfor Gorbatsjov den villigheten som vesten hadde til å inngå forhandlinger og dialog om de fleste saker som angikk begge parter, særlig gjaldt dette våpenavtaler.¹¹⁸ Dette viser tydelig at de spesifikke målene, i likhet med de generelle målene, gikk ut på å skape tillit mellom landene. Seminaret på Chequers året før hadde i klartekst definert oppbygging av tillit som et hovedmål, og målene for møtet er således tuftet på den vedtatte politikken fra året før. Dette gir grunnlag til å hevde at Thatcher var konsekvent i sin politikk gjennom hele 1984.

---

¹¹⁴ Lev Appleyard til Charles Powell, 19. november 1984. PREM 19/1394.

¹¹⁵ John Coles til Brian Fall, 12. september 1983. www.margaretthatcher.org/document/111075. Hentet fra www.margaretthatcher.org. 10.10.14.

¹¹⁶ Lev Appleyard til Charles Powell, 19. november 1984. PREM 19/1394.

¹¹⁷ Lev Appleyard til Charles Powell, 19. november 1984. PREM 19/1394.

¹¹⁸ Lev Appleyard til Charles Powell, 19. november 1984. PREM 19/1394.

Når de klare målene for møtet var på plass, ble det igjen snakk om å invitere noen eksperter til Thatcher som kan gi henne en kort innføring i det sovjetiske systemet generelt og Gorbatsjov spesielt. Charles Powell tok initiativ til dette, og anbefalte at Thatcher kanskje burde invitere eksperter som ikke var ansatt i regjeringen eller noen av departementene. Etter godkjenning fra Thatcher ble det invitert en liten gruppe eksperter, i tillegg til Geoffrey Howe. Mange av dem hun inviterte var de samme som deltok på seminaret året før. Det ble klart at Thatcher tok sine politiske avgjørelser sammen med noen utvalgte få, på bakgrunn av informasjon fra akademikere i stede for de som jobber i FCO. Med dette blir det riktig å hevde at Thatcher fortsatte å være åpen for innspill når det gjaldt Sovjetunionen, selv om hun kun lyttet til noen akademikere og Howe.

Gjennom hele 1984, akkurat som i 1983, er det ikke nevnt i møtereftrat fra kabinettet at Thatcher hadde tenkt til å invitere sovjetiske ministre. Det siste møtet i kabinettet diskuterte ikke Gorbatsjov sitt kommende besøk i Storbritannia.¹¹⁹ Det er tydelig at Thatcher fortsatte å lytte til Howe og en rekke akademikere, men hun konsulterte seg ikke med andre. Det var derfor, i 1984, fortsatt kun en liten gruppe som styrte britisk utenrikspolitikk overfor Sovjetunionen.

Usikkerheten rundt Gorbatsjovs posisjon forandret seg rett før han skulle besøke Storbritannia for første gang:

This is the first time Gorbachev has delivered the main address on an important ideological occasion since the Lenin anniversary in April 1983. It underlines his status as the Senior Secretary after Chernenko, and the breadth of his responsibilities.¹²⁰

Det ble bekreftet av Iain Sutherland at Gorbatsjov var den som mest sannsynlig kom til å bli den neste sovjetiske lederen. Grunnen til dette var hans tale ved en ideologisk markering i Sovjetunionen.¹²¹ Dette forandret mye av forutsetningene for det kommende møtet. Da det var nesten sikkert at Gorbatsjov kom til å bli den neste lederen i Kreml, måtte møtet bli en suksess. Dersom Thatcher ikke kom godt overens med den nye lederen, ville det fremtidige forholdet mellom Storbritannia og Sovjetunionen få en dårlig start allerede før Gorbatsjov inntok lederrollen i Kreml. Det var derfor ekstremt viktig at dette møtet lyktes.

---

¹¹⁹ Cabinet Conclusions 1984. CAB 128/78; CAB 128/79.

¹²⁰ Iain Sutherland til FCO, 11. desember 1984. PREM 19/1394.

¹²¹ Iain Sutherland til FCO, 11. desember 1984. PREM 19/1394.

Møtet med Gorbatsjov kom derfor til å dekke flere behov dersom det ble vellykket. Det fremtidige forholdet til Sovjetunionen og Thatchers mulighet til innflytelse på amerikansk politikk var avhengig av at møtet ble en suksess. I tillegg ville et vellykket møte få henne til å virke handlekraftig hjemme i Storbritannia. Det var ikke et alternativ å mislykkes. Thatcher hadde det siste året snudd helt i sin utenrikspolitikk overfor Sovjetunionen. Resultatene av den endrede politikken var at forholdet mellom Storbritannia og Sovjetunionen var bedre, noe som igjen hadde ført til at Gorbatsjov hadde akseptert invitasjonen til å besøke Storbritannia. Gorbatsjov skulle bli beviset på at Thatcher hadde lyktes med sin politikk.

5.0 Den nye politikken har lyktes

På kort tid hadde omleggingen av britisk politikk overfor Sovjetunionen økt den diplomatiske kontakten fra minimum, til stadig hyppigere kontakt. Møtet mellom Margaret Thatcher og Mikhail Gorbatsjov ble ansett som en av hennes fremste bragder i utenrikspolitik. Det kom derimot ingen konkrete avtaler ut av møtet, og det ble ikke vedtatt hvordan de to skulle arbeide videre for å bedre forholdet mellom Storbritannia og Sovjetunionen. Da blir det interessant å drøfte hvorfor selve møtet ble oppfattet som vellykket, og på hvilke områder den politiske omleggingen fra året før hadde lyktes. Samtidig blir det interessant å analysere om Gorbatsjov sitt besøk ble ansett som vellykket allerede i 1984, eller om det er ettertidens begivenheter, med slutten på kald krig, som har bidratt til det positive synet på han og hans besøk.

Dette kapittelet analyserer hvilke behov møtet mellom Thatcher og Gorbatsjov fylte i den nye britiske politikken overfor Sovjetunionen. Kapittelet vil være todelt, der hensikten med den første delen er først å analysere hva som ble sagt på møtet mellom Thatcher og Gorbatsjov under den fem timer lange private samtalen i desember 1984. Deretter diskuterer jeg hvordan møtet bidro til å bedre anglo-sovjetiske relasjoner, til tross for at tonen på møtet var anspent. Jeg vil også diskutere hvordan Gorbatsjov sitt opphold ble vellykket med tanke på de målene som ble satt ned i forkant av møtet. Til slutt vil denne delen analysere hvordan møtet ble ansett som en suksess innenrikspolitisk. En gjennomgang av kildematerialet gir grunnlag til å hevde at møtet mellom Thatcher og Gorbatsjov, samt hans videre besøk i Storbritannia, ble ansett som svært vellykket allerede i desember 1984, selv om det var tidvis spent stemning mellom de to.

I den andre delen av kapittelet skal jeg drøfte hvorvidt Thatcher sitt vellykkede møte ga muligheten til å påvirke amerikansk politikk. I slutten av desember 1984 møtte Thatcher Reagan, og dette møtet la grunnlaget for at Reagan senere inviterte Gorbatsjov. Til sist drøfter jeg om møtet hadde blitt ansett som en suksess uansett. Jeg vil hevde at Thatchers møte med Gorbatsjov satte henne i en posisjon der hun fikk mulighet til å påvirke amerikansk politikk. Samtidig hadde møtet blitt ansett som en suksess hos FCO, uavhengig av det faktiske utfallet, ettersom Thatcher og hennes nærmeste rådgivere ikke hadde store forventinger til møtet uansett. Møtet fylte først og fremst behovet for å gi Thatcher innenrikspolitiske og utenrikspolitiske fordeler, og derfor ble møtet en suksess.

5.1 Møtet mellom Thatcher og Gorbatsjov

Møtet mellom Thatcher og Gorbatsjov var tidvis preget av dårlig stemning desemberdagen i 1984. Selv om møtet var nøye planlagt, ble en del sensitive spørsmål vedrørende Sovjetunionen tatt opp, og dette var ikke alltid populært hos Gorbatsjov. Møtet var delvis preget av konstruktive meningsutvekslinger som ga innsikt i den andres ideer og holdninger, men det var også på grensen til å bli fiendtlig. Særlig gjorde Thatchers påstander om sovjetisk støtte til de britiske fagforeningene, som var ute i streik, Gorbatsjov irritert. Gorbatsjov forklarte at Sovjetunionen ikke hadde noe ønske om å eksportere revolusjon, og ingen penger var gitt til fagforeningene fra Sovjetunionen. Deretter snur han seg til sin rådgiver, før han legger til «as far as I am aware».¹²² Muligheten for at Sovjetunionen kan ha gitt penger til fagforeningene, kan ikke ha blitt godt mottatt hos Thatcher, og allerede tidlig i møtet kan det spores anspent stemning.

Gorbatsjovs usikre svar kan også bety at han ikke var informert om sovjetisk støtte til fagforeningene. Denne usikkerheten var med på å bekrefte at Gorbatsjov ikke var en garantert etterfølger til Tsjernenko, selv om alle indisier tilsa at han kom til å ta over, særlig etter talen på den ideologiske markeringen før hans ankomst til Storbritannia. Det var tydelig hvordan ingenting var bestemt i 1984, og Thatcher visste ikke for sikkert at hun snakket med den neste sovjetiske lederen.

Videre spurte Thatcher hvorfor deler av den sovjetiske befolkningen ikke fikk forlate landet. Dette var et direkte spørsmål, med særs nedlatende undertoner. Hun la til at det virket merkelig for vesten at Sovjetunionen måtte «sperre» befolkningen sin inne, mens vesten opplevde økt immigrasjon hvert år. Som svar på dette hevdet Gorbatsjov kalkulert at 89 prosent av de som ønsket å forlate Sovjetunionen hadde mulighet til det, mens de resterende hadde hatt regjerings- og etterretningsarbeid. De kunne derfor ikke reise på grunn av rikets sikkerhet.¹²³ Thatcher betvilte senere dette under sitt møte med Reagan, og det er tydelig at hun ikke trodde på mye av det Gorbatsjov sa.¹²⁴ Da hun likevel valgte å gi offentlig støtte til Gorbatsjov, og uttrykte at møtet var vellykket, blir det naturlig å spørre hvorfor.

---

¹²² Møtereferat fra møtet mellom Margaret Thatcher og Mikhail Gorbatsjov, 7. januar 1985. PREM 19/1647.

¹²³ Møtereferat fra møtet mellom Margaret Thatcher og Mikhail Gorbatsjov, 7. januar 1985. PREM 19/1647.

¹²⁴ Referat fra møtet mellom Thatcher og Reagan, 22. desember 1984.

www.margaretthatcher.org/document/136436. Hentet fra www.margaretthatcher.org. 10.10.14.

Grunnen til at møtet ble oppfattet som en suksess var Gorbatsjovs villighet til å svare på Thatchers spørsmål. Percy Cradock, Thatchers utenrikspolitiske rådgiver, antok at «much of what he says will be carefully prepared and formally presented».¹²⁵ Selv om mange av spørsmålene var av en slik karakter at Gorbatsjov ikke hadde trengt å svare, gjorde han det likevel. Det var på dette punktet at han skilte seg fra tidligere sovjetiske ministre, som sjelden ønsket å svare på spørsmål om hvordan den sovjetiske befolkningen hadde det. Et eksempel er hvordan utenriksminister Gromyko gjentatte ganger i samtaler med Howe hadde nektet å svare på spørsmål sovjetiske personer som ikke fikk reise. Howe hadde særlig spurt om noen spesielle, slik som Nobels fredsprisvinner Andrej Sakharov. Gromyko var til tider nedlatende, og uttalte under en privat samtale mellom seg selv og Howe følgende: «Sakharov. That is the Russian for sugar. No Thank you. I don't take sugar with my coffee.»¹²⁶ Dette viser hvordan det var merkelig at Gorbatsjov faktisk tok seg tid til å svare på de forskjellige spørsmålene, som svært få sovjetiske ministre hadde ønsket å svare på tidligere.

Samtidig som Gorbatsjov skilte seg fra de tidligere lederne i Sovjetunionen, ga han ingen indikasjoner på at han hadde tenkt til å forandre det sovjetiske systemet. I møtet mellom Thatcher og han selv uttalte han at det sovjetiske systemet var overlegent, og de problemer som eksisterte i Sovjetunionen ble tatt hånd om.¹²⁷ Thatcher kunne derfor ikke ha forventet at en endring i Sovjetunionen var nær. Her fikk hun bekreftelse på det akademikerne hadde sagt til henne året før. Gorbatsjov, som var utdannet og bereist i vestlige land, hadde ikke latt seg påvirke nevneverdig av vestlig innflytelse. Dette bidro ikke til å legge et godt grunnlag for videre samarbeid basert på en utvikling av Sovjetunionen. Samtidig bidro denne innsikten i Gorbatsjovs intensjoner til å vurdere hvordan Thatcher skulle bygge et forhold videre. Et av de spesifikke målene før møtet hadde nettopp vært å få innsikt i sovjetiske intensjoner, og dette målet hadde derfor blitt nådd, selv om svaret ikke nødvendigvis var det Thatcher ønsket.

Thatcher fikk også et brev fra Tsjernenko med bekreftelse på at de anglo-sovjetiske relasjonene hadde blitt bedre i løpet av det siste året. Spesielt tok han opp hvordan møtet mellom dem i begravelen til Andropov tidligere på året hadde gitt et godt inntrykk på Tsjernenko. Han ytret et ønske om å fortsette å arbeide for en god dialog med Storbritannia, slik de to hadde diskutert i begravelen.¹²⁸ Møtet mellom de to hadde vært fruktbart. Thatchers reise til Moskva hadde

---

¹²⁵ Percy Cradock til Margaret Thatcher, 11. desember 1984. PREM 19/1394.

¹²⁶ Howe, *Conflicts of Loyalty*, 352.

¹²⁷ Møterefertat fra møtet mellom Margaret Thatcher og Mikhail Gorbatsjov, 7. januar 1985. PREM 19/1647.

¹²⁸ Konstantin Tsjernenko til Margaret Thatcher. PREM 19/1394.

blitt godt mottatt i Sovjetunionen, slik hun hadde håpet da hun reiste. Møtet med Gorbatsjov bekreftet derfor på flere måter at politikken som ble vedtatt på Chequers hadde lyktes. Thatchers handlinger etter politikken hadde blitt vedtatt, gjorde at hun hadde lyktes i å skape en relasjon til både Tsjernenko og Gorbatsjov.

Gorbatsjov var villig til å strekke seg langt for å imøtekomme Thatcher, og gjøre oppholdet vellykket. For Sovjetunionen var det viktig å vise «the acceptable face of communism», for å øke deres status internasjonalt.¹²⁹ Gorbatsjovs tolk, Mr. K.A. Bishop, fortalte at noen av Gorbatsjovs første ord på britisk jord lød som følger: «we accept Britain as it is, and hope that you will accept us similarly; I have come to clear away the obstacles».¹³⁰ Allerede her viser Gorbatsjov en vilje, som var ulikt sovjetiske ministre.

Thatcher var også villig til å strekke seg langt for å oppnå sine politiske mål. Det mest påfallende var Thatchers vilje til å innrømme at Sovjetunionen hadde reelle sikkerhetsbehov. Thatcher anerkjenner med dette noen deler av Sovjetunionens politikk, og viser implisitt at Sovjetunionen ikke kun var et «evil empire». Hun uttalte også at ingen forandring kom til å skje i Sovjetunionen med mindre de sovjetiske innbyggerne ønsket det selv.¹³¹ Dette var svært langt fra hennes egne intensjoner for Sovjetunionen, og det hadde blitt vedtatt å bruke en del ressurser på å spre informasjon via ulike kanaler inn i Sovjetunionen og de Østeuropeiske landene. Hennes uttalelser viser derfor hvordan hun var villig til å strekke seg langt fra sine egne prinsipper for å imøtekomme Gorbatsjov. Hennes memoarer bærer preg av at de er skrevet i 1993, og det var derfor usikkert om hun likte han allerede i desember 1984, eller om hun i ettertiden fikk et bedre inntrykk enn ved første møte. En plausibel forklaring hadde vært at hun så hvordan forholdet bidro til å avslutte kald krig, og dermed skrev i ettertid at han var en ny type sovjetisk leder. Det blir imidlertid klart at hun allerede i 1984 omtalte Gorbatsjov som en annerledes russer.¹³² Gjennomgående for møtet er Thatchers vilje til å gi Gorbatsjov en sjanse.

Kontakten hadde blitt økt på alle nivå. Gorbatsjov uttrykte at det var en prosess for å skape tillit mellom landene. Selv om det ikke kom konkrete avtaler om nye forhandlinger ut av møtet, ga

---

¹²⁹ Memorandum av K.A. Bishop, som omhandler Gorbatsjov sitt besøk i Storbritannia. 3. januar 1985. PREM 19/1647.

¹³⁰ Memorandum av K.A. Bishop, som omhandler Gorbatsjov sitt besøk i Storbritannia. 3. januar 1985. PREM 19/1647.

¹³¹ Møtereferat fra møtet mellom Margaret Thatcher og Mikhail Gorbatsjov, 16 desember 1984.

¹³² Referat fra møtet mellom Thatcher og Reagan, 22. desember 1984.

www.margaretthatcher.org/document/136436. Hentet fra www.margaretthatcher.org. 10.10.14.

Gorbatsjov klar beskjed om at forholdet stadig ble bedre, etter innsats fra begge sider.¹³³ Prosessen var mer enn påbegynt, og dette ga også bekreftelse på at Thatchers politiske omlegging hadde lyktes. Selv om det ikke ble vedtatt noen nye møter på toppnivå, var det planlagt et møte mellom Gromyko og Howe allerede i mai 1985. I tillegg skulle Anthony Kershaw reise til Moskva i april for å gjengjelde Gorbatsjovs besøk. I 1984 hadde det vært hele 12 møter på ministernivå mellom Storbritannia og Sovjetunionen.¹³⁴ Det blir derfor riktig å hevde at 15 måneder etter seminaret på Chequers var diplomatisk kontakt blitt gjenopprettet på alle nivå, og det var en tydelig forbedring i det anglo-sovjetiske forholdet.

Ettersom begge hadde stor interesse av å komme overens, ble de enig om hva de skulle fortelle pressen etter møtet:

After the meeting, the Prime Minister and Mr. Gorbachev agreed that they would say to the press that they had had lengthy and valuable talks on a very friendly and constructive basis. Both had different outlook on some matters but shared particular concern with securing peace and arms reductions on the basis of balance and mutual security.¹³⁵

Det faktum at begge var enige om at møtet var vellykket, eller ønsket å skape en illusjon om det, gjorde at de ble enige om hva de skulle si i etterkant. Dette ville hjelpe Thatchers popularitet både innenriks og utenriks. Det ville også hjelpe Gorbatsjov hjemme i Sovjetunionen at han hadde klart å komme overens med jernkvinnen. Ettersom begge hadde egne interesser for møtet, er det slett ikke merkelig at de ble enig om hva de skulle fortelle pressen.

Utenriksdepartementet kom til konklusjonen om at møtet mellom Thatcher og Gorbatsjov hadde vært vellykket i henhold til de spesifikke målene som var blitt satt året før.¹³⁶ Etter en grundig gjennomgang av materialet fra hans møte med Thatcher, og for resten av oppholdet, var det grunnlag for å hevde at alle målene som hadde blitt satt 19. november året før hadde blitt nådd. Særlig hadde Thatcher fått innsikt i Gorbatsjovs intensjoner for Sovjetunionen. I tillegg hadde Gorbatsjovs besøk rundt i landet fått fabrikkereiere til å se muligheter for utvikling av bilaterale avtaler med Sovjetunionen. Forholdet mellom Storbritannia og Sovjetunionen så ut til å være godt, og eventuelle risikoer forbundet med handel synes å være redusert.¹³⁷ Dette bidro også til å øke Thatchers popularitet hjemme i Storbritannia.

---

¹³³ Møtoreferat fra møtet mellom Margaret Thatcher og Mikhail Gorbatsjov, 7. januar 1985. PREM 19/1647.

¹³⁴ Lev Appleyard til Charles Powell, 10. desember 1984. PREM 19/1394.

¹³⁵ Charles Powell til Lev Appleyard, 16. desember 1984. PREM 19/1394.

¹³⁶ Lev Appleyard til Charles Powell, 21. januar 1985. PREM 19/1647.

¹³⁷ Lev Appleyard til Charles Powell, 21. januar 1985. PREM 19/1647.

De generelle målene for møtet hadde også blitt nådd. Dersom Gorbatsjov ble den neste sovjetiske lederen, ville det være av uvurderlig betydning at han hadde vært i kontakt med ulike deler av det britiske parlamentet.¹³⁸ Hans besøk hadde også bidratt til å skape en relasjon mellom Thatcher og Gorbatsjov som kunne bygges videre på. Alle indikasjoner tilsier at møtet ble en suksess ettersom målene, både de spesifikke og de generelle, hadde blitt nådd i løpet av Gorbatsjov sitt besøk.

Gorbatsjov sitt opphold bidro også til innenrikspolitisk suksess. Thatcher kunne fortelle den britiske avisen *The Times* at møtet hadde vært vellykket, slik de hadde satt spørsmålsteget ved tre dager før møtet. Avisen hadde omtalt Gorbatsjov som en hyggelig og velinformert mann, han var en annerledes sovjetisk minister. Videre spurte de om dette var en mann som hadde tenkt til å modernisere det sovjetiske samfunnet, om han var en liberal person. Møtet mellom Thatcher og Gorbatsjov kunne potensielt gi grunnlag for gode diskusjoner mellom Shultz og Gromyko i januar 1985. Basert på opplysningene de hadde, spurte avisen til slutt om dette var en mann som vesten «can do business with?». ¹³⁹ Her ble det tydelig hvor store forventinger det var hjemme i Storbritannia til at møtet skulle bli vellykket.

Sammenhengen mellom avisutsagnet, som ligger i Thatchers PREM filer, og hennes svar umiddelbart etter møtet indikerer at hennes utsagn var et direkte svar til avisen. Det kjente utsagnet «This is a man we can do business with» bekreftet det avisen hadde spurt om, og ga Thatcher en stor innenrikspolitisk seier. Hennes popularitet steg på ulike meningsmålinger etter hennes møte med Gorbatsjov.¹⁴⁰ Hun hadde derfor oppnådd de innenrikspolitiske fordelene hun ønsket med Gorbatsjovs besøk.

5.2 Muligheten til å påvirke amerikansk politikk

Thatcher hadde gjennom sin tid i regjering hatt et ønske om å påvirke USAs utenrikspolitikk overfor Sovjetunionen i den retning hun mente var best. Mye av grunnen til at Thatcher hadde valgt en annen utenrikspolitikk var nettopp ønsket om å påvirke USA. Ettersom jeg ikke har tilgang til amerikanske kilder kan jeg ikke påvise i hvor stor grad Thatcher påvirket Reagan, men jeg vil hevde at det er sterke indisier for at hun gjorde nettopp det etter hennes møte med Gorbatsjov.

---

¹³⁸ Lev Appleyard til Charles Powell, 21. januar 1985. PREM 19/1647.

¹³⁹ Utdrag fra *The Times*, 13. desember 1984. PREM 19/1394.

¹⁴⁰ Turner, *Britains International Role 1970-1991*, 103.

Selv om uenigheter gjorde at forholdet delvis var anspent, hadde Thatcher fortsatt et sterkt ønske om å opprettholde det spesielle forholdet. Dette kan sees ved at USA får en annen type informasjon om møtet med Gorbatsjov og hans opphold, enn de andre allierte.¹⁴¹ Dette er med på å understreke «The Special Relationship». Det spesielle forholdet var derfor høyst reelt, slik Oliver Wright hadde hevdet året før. USA skulle få sin informasjon som en del av det faste privilegiet. Forholdet mellom landene, og dermed tilliten, var reell.

Mye av hennes innflytelse på USA kom på grunn av at hun ble oppfattet som en politiker med et verdensbilde likt det verdensbildet som Reagan hadde. Thatcher var ikke kjent som en leder som kastet rundt seg med urealistiske forhåpninger til Sovjetunionen. Hennes sterke aversjon mot det sovjetiske systemet var med på å bidra til at hun ble tatt seriøst da hun snakket om Gorbatsjov i positive ordelag. Det var lite sannsynlig at hun hadde snakket positivt om han dersom hun ikke hadde tro på at han var annerledes. Hennes anti-kommunistiske holdninger var det som ga hennes ord kredibilitet hos Reagan. Hun ville derfor ha fått innflytelse uansett hvordan møtet hadde gått, fordi Reagan hadde tiltro til at hun var realistisk i sine antagelser.

Møtet med Gorbatsjov ga Thatcher muligheten til å påvirke Reagan i sin utenrikspolitiske tenkning. I sitt møte med han 22. desember 1984 snakket Thatcher om Gorbatsjov til Reagan i positive ordelag. Det ble klart at hun hadde kommet godt overens med han. Kildene gir ingen sikre bevis for at Thatcher fikk Reagan til å endre sitt tankesett, men det er påfallende hvor kort tid det tar fra møtet mellom Thatcher og Reagan, til han selv inviterer Gorbatsjov på besøk til USA. Alt indikerer at Thatchers positive omtale av Gorbatsjov hadde påvirket Reagan.

5.3 En uunngåelig suksess

Innenrikspolitisk er det grunn til å hevde at Gorbatsjov sitt besøk hadde blitt en suksess uavhengig av om Thatcher og Gorbatsjov hadde kommet overens. Thatchers omlegging av politikken, som ble kjent gjennom hennes intervju i Moskva i februar, hadde virket vellykket kun ved å møte Gorbatsjov. Dette ville vist hennes vilje til å ta del i internasjonal politikk, og hun ville virket som en handlekraftig utenrikspolitiker uavhengig av møtets utfall. Sovjetunionen ble ansett som den største trusselen for vesten. Gorbatsjov hadde også blitt holdt ansvarlig dersom møtet hadde gått dårlig, ettersom de fleste problemer i internasjonal politikk på denne tiden ble tillagt den sovjetiske ideologien og deres styresett. Thatcher hadde blitt sett på som den vestlige lederen som var villig til å strekke ut en hånd, uten å få noe tilbake.

---

¹⁴¹ Charles Powell til Lev Appleyard, 17. desember 1984. PREM 19/1394.

Grunnen til at det uansett hadde blitt en innenrikspolitisk suksess var også det faktum at *The Times* hadde dømt møtet til en suksess uansett, ettersom Thatcher hadde inngått en avtale med Rupert Murdoch om positiv presseomtale generelt.¹⁴² I Storbritannia hadde aviser en enorm påvirkningskraft på befolkningen, og kunne legge sterke føringer på hvordan politikere ble oppfattet. Et eksempel er hvordan Tony Blair uttalte at hans valgseier i 1997 ikke hadde skjedd dersom ikke *The Sun* hadde snudd fra å støtte det konservative partiet til å støtte hans parti, New Labour.¹⁴³ Da Thatcher hadde bestemt seg for at møtet skulle bli vellykket, kom det også til å bli det på grunn av hennes støtte i media. Dette vises gjennom at hun spilte på media med sitt utsagn «This is a man we can do business with».

Thatchers innflytelse på USA hadde vært betydelig uansett utfall av Gorbatsjov sitt besøk. Dersom hun og Gorbatsjov ikke hadde klart å skape en konstruktiv dialog, ville dette mest sannsynlig påvirket Reagan til ikke å invitere Gorbatsjov allerede i mars 1985. Wright hevdet at Thatcher ikke hadde mulighet til å påvirke Reagan utenrikspolitisk uten noe å bidra med. Likevel var ikke hennes omtalelse av Gorbatsjov annet enn råd, og disse ga tydelig innflytelse på Reagan. Det er derfor rimelig å hevde at det hadde vært likeens om Thatcher hadde omtalt Gorbatsjov i negative ordelag. Hennes innflytelse på USA var reell.

En mulig grunn til at Thatcher hadde hatt stor innflytelse uansett, var hendelsen på Grenada. Et land kan bare overkjøre sine allierte et visst antall ganger. Etter invasjonen på Grenada hadde Storbritannia blitt svært ydmyket på den internasjonale arena. Det tyder på at Reagan ville hørt på Thatcher i denne perioden uansett, for å sørge for at det spesielle forholdet fortsatte.

Utenriksdepartementet hadde ansett møtet som vellykket, ettersom målene deres var svært lave. Percy Cradock uttalte at:

We should not expect too much from the encounter: time will be short; courtesies and interpreters will make their inroads. There may be some interesting insights but there will be no conversions. Much of the value will lie in a mutual sizing-up and putting of faces to names.¹⁴⁴

---

¹⁴² Rupert Murdoch hadde aksjemajoritet i medieselskapet News Corporation, som i 1969 kjøpte den britiske avisen *The Sun*, og senere kjøpte han også *The Times*. Han støttet Margaret Thatcher gjennom hele hennes regjeringperiode, før han snudde til å støtte Labour før valget i 1997; Owen Jones, *The Establishment: And how they get away with it* (Storbritannia: Penguin Books, 2014), 91.

¹⁴³ Jones, *The Establishment: And how they get away with it*, 92.

¹⁴⁴ Percy Cradock til Charles Powell, 11. desember 1984. PREM 19/1394.

Her blir det tydelig hvordan forventningene til møtet var svært lave. Da målet med møtet var å sette sammen navn med ansikt, er det klart at det ikke kunne mislykkes. Det blir riktig å hevde at møtet uansett ville gitt resultat. Det var derfor ikke Thatchers rolle som gjorde at møtet ble såpass vellykket. Allerede før han hadde kommet til Storbritannia ble Gorbatsjov sitt besøk ansett for å være en suksess. Hans besøk markerte hvordan Thatcher hadde lyktes med den utenrikspolitiske omleggingen. Møtet med Gorbatsjov ble symbolet på at Thatcher hadde lyktes med den endrede politikken, og at hun var handlekraftig både innenrikspolitisk, og utenrikspolitisk.

6.0 Historisk etterspill og konklusjon

Gjennom oppgaven har jeg testet ut følgende tese: *Thatcher godtok å endre britisk utenrikspolitikk overfor Sovjetunionen i 1983, etter påvirkning fra utenriksminister Geoffrey Howe og forsvarsminister Michael Heseltine. Etter den politiske endringen hadde blitt vedtatt, ble Thatcher gradvis en mer aktiv aktør i britisk sovjetpolitikk, da hun etter hvert innså hvilke innenrikspolitiske og utenrikspolitiske fordeler dette kunne gi henne. Hennes møte med Gorbatsjov var avgjørende for å oppnå både innenrikspolitiske og utenrikspolitiske fordeler.*

Funnene var til tider overraskende. Jernkvinnen, som ble oppfattet som kompromissløs, var åpen for innspill i sin sovjetpolitikk. Oppgaven har vist at Thatcher lot seg påvirke av Howe og Heseltine til å endre politikk, men ble etter hvert mer delaktig i den nye politikken på grunn av hennes forståelse for hva hun kunne oppnå med en endret politikk. Hun kunne, gjennom en endret politikk overfor Sovjetunionen, få innflytelse på USAs president og fremstå som en handlekraftig utenrikspolitiker, noe som igjen økte hennes popularitet hjemme i Storbritannia. Systematisk ble det gjennom hele 1984 arbeidet for å bedre forholdet til Sovjetunionen.

Hennes politiske handlinger overfor Sovjetunionen i 1984 var i stor grad en refleksjon av den nye politikken. Hun deltok mer aktivt for å bedre forholdet utover vinteren 1983/1984. Hennes besøk til Moskva er et eksempel på dette, sammen med økt antall statsbesøk mellom Storbritannia og Sovjetunionen, både på høyere, og lavere nivå. Dette gjør at den anglo-sovjetiske relasjonen raskt forbedret seg i løpet av 1984, og bidro til at mistilliten mellom landene ble mindre.

Hennes møte med Gorbatsjov bidro til å bekrefte at Thatcher hadde lyktes med den politiske endringen overfor Sovjetunionen. I ettertiden er det skrevet mye om at møtet ble en suksess, og oppgaven har vist at møtet ble en suksess fordi Thatcher selv hadde for mye å tape på et annet utfall, både innenrikspolitisk og utenrikspolitisk. Møtets resultat var således bestemt på forhånd, og hun fikk hjelp av media for å påvirke britenes oppfatning av møtet. Thatcher snudde 180 grader i sin politikk overfor Sovjetunionen fra 1983 til 1984, da hun innså hva hun kunne tjene på det. Det var likevel ikke hun som tok initiativ til den nye politikken overfor Sovjetunionen.

I begynnelsen av Thatchers andre regjeringsperiode utgjorde Howe, Heseltine og Thatcher en gruppe som i stor grad la føringer for den britiske utenrikspolitikken. Dette tilsynelatende velfungerende forholdet mellom de tre er likevel ikke det som ble husket for ettertiden.

Heseltine trakk seg som forsvarsminister i 1986, og Howe trakk seg som utenriksminister i 1990. Etter Howes oppsigelse var et faktum, valgte Heseltine å utfordre Thatchers posisjon som leder for det konservative partiet. På mange måter var handlingene til Howe og Heseltine med på å styrte Thatchers tredje regjering. Deres tette samarbeid har derfor blitt lite omtalt i eksisterende forskning, og her er det rom for mer forskning ettersom kildene kontinuerlig blir frigitt.

Hennes gode forhold til Gorbatsjov har deimot blitt stående for ettertiden som hennes største utenrikspolitiske bragd. Få har fått med seg hvordan Thatcher uttalte at hun ikke skulle være involvert i noen samtaler med sovjetiske ministre til å begynne med. Det eneste som er kjent er at hun deltok, ikke hvorfor hun endret politikk overfor Sovjetunionen, eller prosessen som førte frem til hennes deltagelse i politikken. Hun møtte Gorbatsjov igjen i begravelsen til Tsjernenko i 1985, etter dette møtes de to regelmessig til hennes avgang i 1990, og også senere som venner. Dette hadde sannsynligvis ikke skjedd, hadde ikke Howe og Heseltine påvirket Thatcher slik at en britisk endring i utenrikspolitikken overfor Sovjetunionen hadde blitt vedtatt i 1983. På 15 måneder forandret «jernkvinnen» politikk overfor landet som ga Thatcher hennes ikoniske navn. Denne politikken ga gode resultater for det anglo-sovjetiske forholdet. Som hun selv uttalte overfor Mikhail Gorbatsjov ved sin avgang i 1990: I believe that together we really did contribute to changing our world.¹⁴⁵

---

¹⁴⁵ Robin Redwick, *A Journey with Margaret Thatcher: Foreign Policy under the Iron Lady* (London: Biteback Publishing, 2013), VII.

7.0 Litteraturliste

Primærkilder:

Cabinet Papers (CAB)

Prime Ministers Papers (PREM)

Foreign and Commonwealth Office (FCO)

Primærkilder hentes fra National Archives, Kew, London.

PREM:

PREM 19/979 – DEFENCE, Okt. 1982 – Sept. 1983.

PREM 19/1394 – UK/Soviet Relations part 3, June – Dec. 1984.

PREM 19/1404 – UK/US Relations 1982 – 1984.

PREM 19/1646 – Soviet Union: Prime ministers visit to Moscow for the funerals of Yuri Andropov and Konstantin Chernenko, 1984/1985.

PREM 19/1647 – UK/Soviet Relations part 4, Jan – Okt. 1985.

CAB

CAB 128/76 – Conclusions of Cabinet meetings Jan – Dec 1983.

CAB 128/78 – Conclusions of Cabinet meetings Jan – July 1984.

CAB 128/79 – Conclusions of Cabinet meetings July – Dec 1984.

Trykte Primærkilder:

- Geoffrey Howe til Margaret Thatcher 5 september 1983. FCO.
www.margaretthatcher.org/document/111072. Hentet fra www.margaretthatcher.org. 10.10.14.
- Michael Heseltine til Margaret Thatcher, 1. September 1983. FCO.
www.margaretthatcher.org/document/111067. Hentet fra www.margaretthatcher.org. 10.10.14.
- J.E. Holmes til Miss Neville Jones, den 7. september 1983.
www.margaretthatcher.org/document/111066. Hentet fra www.margaretthatcher.org. 10.10.14.
- John Coles til Brian Fall, 12. September 1983. FCO
www.margaretthatcher.org/document/111075. Hentet fra www.margaretthatcher.org. 10.10.14.
- Møtet mellom Margaret Thatcher og Ronald Reagan, 22. desember 1984.
www.margaretthatcher.org/document/136436. Hentet fra www.margaretthatcher.org. 10.10.14.

Bøker/Sekundærlitteratur:

Aldous, Richard. *Reagan and Thatcher: The difficult relationship*. London: Hutchinson Arrow Books, 2012.

Barrass, Gordon S. *The Great Cold War: A Journey Trough the Hall of Mirrors*. California: Stanford University Press, 2009.

Campbell, John. *The Iron Lady: From Grocer`s daughter to Iron Lady*. New York: Penguin Group, 2009.

Cradock, Percy. *In Pursuit of British Interests: Reflection on Foreign Policy under Margaret Thatcher and John Major*. London: John Murray Publishers Ltd, 1997.

Gaddis, John Lewis. *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy During the Cold War*. Oxford: Oxford University Press, 1982.

Howe, Geoffrey. *Conflicts of Loyalty*. London: Pan Books, 1995.

Jones, Owen. *The Establishment: And how they get away with it*. Storbritannia: Penguin Books, 2014.

Kissinger, Henry. *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster, 1994.

Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikke hva den en gang var*. Oslo: Universitetsforlaget 1999.

Munslow, Alun. *The New History*. Harlow: Pearson, 2003.

O'Sullivan, John. *The President, the Pope and the Prime Minister*. Washington: Regnery Publishing, 2006.

Renwick, Robin. *Fighting wih allies: America and Britain in Peace and War*. London: Macmillan Press LTD, 1996.

Renwick, Robin. *A Journey with Margaret Thatcher: Foreign Policy under the Iron Lady*. London: Biteback Publishing, 2013.

Reitan, Earl A. *The Thatcher Revolution*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 2003.

Reynold, David. *Britannia Overruled*. Edinburg: Pearson Education Limited, 2000.

Sharp, Paul. *Thatcher's Diplomacy: The Revival of British Foreign Policy*. London: Macmillan Press LDT, 1997.

Thatcher, Margaret. *The Path to Power*. London: Harper Collins Publishers, 1995.

Thatcher, Margaret: *The Downing Street Years*. London: Harper Collins Publishers, 1995.

Turner, Michael J. *Britains International Role 1970-1991*. London: Palgrave Macmillan, 2010.

Urban, George. *Diplomacy and Disillusion at the court of Margaret Thatcher*. London: I.B. Tauris & Co Ltd, 1996.

Weihmiller, Gordon R. og Doder, Dusko. *U.S. – Soviet Summits: An account of East – West Diplomacy at the Top, 1955 – 1985*. New York: University Press of America, 1986.

Young, John W. *Cold War and Détente 1941-91*. New York: Longman, 1993.

Artikler:

Brown, Archie. “The Change to Engagement in Britain's Cold War Policy: The Origins of the Thatcher-Gorbachev Relationship”. *Journal of Cold War Studies* Vol.10 (3) (2008) s.3-47.

Byrd, Peter. “Introduction” i Peter Byrd (red) *British Foreign Policy under Thatcher*. New York: Philip Allan Publishers Limited, 1988. 1-8.

Clarke, Michael ”British perspectives on the Soviet Union” i Pravda, Alex og Duncan, Peter. J. S: *Soviet-British Relations since the 1970s*. New York, 1990. 68-92.

Clarke, Michael ”The Soviet Union and Eastern Europe” in Peter Byrd (red), *British Foreign Policy under Thatcher*. Oxford: Phillip Allan Publishers Limited, 1988.54-76.

Greenwood, Sean “Britain in the last decade of the Cold War” i Njølstad, Olav: *The last decade of the Cold War*. Great Britain, 2004. 317-332.

Kaarbo, Juliet «Prime Minister Leadership Styles in Foreign Policy Decision-Making: A Framework for Research» *Political Psychology*, Vol. 18 (3) (1997) s.553-581.

Keeble, Curtis”The Historical Background” i Pravda, Alex og Duncan, Peter. J. S: *Soviet-British Relations since the 1970s*. New York, 1990. 17-47.

Sharp, Paul “British Foreign Policy under Thatcher” in Thomas G. Otte (red) *The makers of British Foreign Policy. From Pitt to Thatcher*. United Kingdom: Palgrave MacMillan, 2002. 261-284.

Smith, Michael ”Britain and the United States: Beyond the Special Relationship” in Peter Byrd (red), *British Foreign Policy under Thatcher*. Oxford: Phillip Allan Publishers Limited, 1988. 8-35.

Nettressurser:

<http://www.udir.no/kl06/HIS1-02/Kompetansemaal/?arst=1858830314&kmsn=2002656462>. Sist lastet opp 02.05.2015. Henter fra www.udir.no. 29.04.15.